

# ACHTER DE SCHERMEN

NIEUWSBRIEF VAN HET WILLEM ELSSCHOT GENOOTSCHAP

## ‘ECHTER DAN ECHT’

### Willem Elsschot en Cyriel Buysse

In dit nummer

Joris van Parys  
‘Echter dan echt’

#### Joris van Parys

Omdat hij zelf vindt dat hij zijn werk ‘erbarmelijk’ verknoeit als hij voorleest, wimpelt Cyriel Buysse alle invitaties voor leesavonden vriendelijk maar beslist af. ‘Ik kan ’t eenvoudig niet’, antwoordt hij in 1908 op een vraag van Lode Baekelmans. Twee jaar later krijgt Ary Delen ongeveer hetzelfde antwoord: ‘Ik *kan* niet lezen, ’t is mij fataal-onmogelijk’. Op Delens uitnodiging om eens naar Antwerpen te komen wil Buysse wel ingaan: ‘In elk geval wil ik heel gaarne op zoo een avondje komen om met u allen kennis te maken’.

#### De bende van De Mont

Dat Buysse zijn jonge bewonderaars in Antwerpen persoonlijk wil leren kennen, is niet verwonderlijk: in die vooroorlogse jaren waarin hij door de katholiek-flamingantische kritiek ofwel genegeerd, ofwel verketterd wordt, zijn Baekelmans, Delen en andere oudleerlingen van het Antwerpse Atheneum actieve, zelfs combattieve pleitbezorgers voor zijn werk. Pol de Mont, hun leraar Nederlands op het Atheneum, behoort sedert de vroege jaren 1890 al tot de zeldzame critici in Vlaanderen die Buysse waarderen en steunen. In 1891 wordt de schets *Gampelaarken* opgenomen in een aflevering van De Monts collectie *Zingende vogels*. In 1894 noemt De Mont in het kunstblad *De Vlaamsche School* het verhaal *Op een zomeravond* de beste bijdrage in het laatste nummer van *Van Nu en Straks* (eerste reeks), en naar aanleiding van Buysse's debuutroman *Het recht van de sterkste* (1893) wijst hij in *De Toekomst* op ‘het uitzonderlijk observatie-vermogen van dezen geboren naturalist’. Eveneens in 1894 wordt de vier jaar eerder in *De Nieuwe Gids* gepubliceerde novelle *De biezenstekker* in Gent door Ad. Hoste herdrukt als nummer 7 in de ‘Bibliotheek van Nederlandsche Letteren onder be-



stuur van Pol de Mont'. De Antwerpenaar gaat er later prat op dat hij dus eigenlijk de eerste Vlaamse uitgever van Buysse was. In de Gentse uitgave introduceert hij hem als 'een der allerjongsten onder de beoefenaars der Nederlandsche proza, doch van heden af een der meest belovenden'. De Mont is present op de door Baekelmans, Delen & co. georganiseerde Buyssehuldiging van 1911 in Antwerpen, maar over zijn verdere contacten met de Nevelse auteur is weinig méér bekend dan een paar vermeldingen in Buyssses correspondentie met derden. In een brief aan Emmanuel de Bom uit maart 1892: 'Als u Pol de Mont ziet, vraagt hem eens een afdrukje van het tijdschrift waar mijn schetsje *Arm zijn... lijden... zwijgen* in opgenomen is. Ik heb het nooit ontvangen'. Zes maanden later schrijft zijn vriendin Rosa Rooses, de dochter van de Antwerpse museumconservator Max Rooses: 'Het verheugt mij zeer dat gij P.d.M.'s nadere kennis hebt gemaakt'. Op 8 maart 1893: 'Zaterdag avond heeft P.d.M. ons verteld dat hij u te Nevele ontmoet heeft. Een allerliefst mensch, zeide hij'.

In september 1893 wordt Cyriel Buysse vierendertig. Een maand later begint de elfjarige Alfons de Ridder aan zijn eerste schooljaar in het Antwerpse Atheneum, waar hij vooral onder invloed van de bevlogen dichter-leraar De Mont een enthousiaste literaire belangstelling ontwikkelt. Gezien zijn uitgesproken bewondering zal De Mont allicht ook in zijn lessen Cyriel Buysse weleens ter sprake brengen. In elk geval is de waardering van de leraar terug te vinden bij zijn oudleerlingen Lode Baekelmans, Victor Ressler, Herman van Puymbrouck en Ary Delen, die na hun atheneumjaren het rebelse blaadje *Alvoorder* (1900-1901) oprichten, waaraan ook Delens vriend Fons de Ridder en Victor de Meyere meewerken. Bij de *Alvoorders* leeft een felle verontwaardiging over de katholieke boycot van Buysse: in 1900 al trekt de eenentwintigjarige Baekelmans in het Brusselse weekblad *De jonge kater* van leer tegen de 'troep onmondigen' onder de 'dagbladschrijvers', die de naturalist Buysse aan de schandpaal willen nagelen. De Meyere schrijft voor de *Anthologie-revue et Critique internationale* van de Franse uitgever Sansot een artikel over de romancier Buysse – 'le premier écrivain des Flandres' – dat in 1904 als monografie verschijnt in Sansots *Collection d'Etudes Etrangères*. Met niet minder overtuiging dan De Meyere zegt Delen een jaar later in zijn recensie van de bundel *Tussen Leie en Schelde* over de novellist Buysse: 'De eerste is hij, zowel door de reusachtige kracht van zijn veelzijdig en breed temperament, als door zijn ongewone, rijke vruchtbaarheid' (*Lucifer*, 5 augustus 1905). Baekelmans opnieuw hekelt in 1909 in een hoofdartikel in de Brusselse *Vlaamsche Gazet* de voortdurende onderschatting van Buyssses talent, en naar aanleiding van de roman *Het 'Ezelken'*. *Wat niet vergeten was*, wordt Buysse eind 1910 op de voorpagina van Resselers weekblad *De Week* ook door Van Puymbrouck

nog eens geproclameerd tot 'de grootste onzer Vlaamsche schrijvers'. Uit dat artikel groeit de eerste Nederlandstalige Buyssemonografie, *Cyriel Buysse en zijn land*, door Ressler in april 1911 uitgegeven ter gelegenheid van de controversiële Buyssehuldiging in Antwerpen. Als secretaris van het organiserend comité zorgt Delen met zijn polemische stukken in *De Week* voor de nodige commotie en publiciteit. In een gelegenheidsnummer van de nieuwsbrief van De Nederlandsche Boekhandel schrijft bibliothecaris Baekelmans over Buysse: 'Eigen ondervinding leerde ons dat hij, onder de jongeren, de meest gelezen schrijver is in de Antwerpsche Volksboekerij. Mocht men hem ook leeren koopen' (*Plantijn*, maart 1911). Baekelmans, Ressler, Van Puymbrouck, De Meyere, Delen: de hele club blaakt van strijdbare bewondering voor Cyriel Buysse. Maar ook de jonge dichter Jan van Nijlen, oud-leerling van de Antwerpse jezuiten, moet tot de vroege sympathisanten van Buysse behoren, aangezien zijn naam eveneens voorkomt op de gepubliceerde lijst van de leden van het huldigingscomité. Zowel Van Nijlen als Delen spelen als naaste vrienden van Alfons de Ridder/Willem Elsschot in de maanden voor en na diens terugkeer uit Nederland naar België eind 1911 een prominente rol in de publicatiegeschiedenis van *Villa des Roses*. Hoe geloofwaardig is Elsschot wanneer hij in 1933 in brieven aan Jan Greshoff en Menno ter Braak beweert dat hij nooit iets gelezen heeft van Buysse – de man die twintig jaar eerder zijn debuut met *Villa des Roses* mogelijk heeft gemaakt?

## Groot Nederland

*Villa des Roses* is gedateerd 1 september 1910. Ary Delen – 'Mus' voor de intimi – en Jan van Nijlen zijn de eerste Vlaamse vrienden aan wie Elsschot de roman voorleest. De Nederlandse auteur Johan de Meester, ook bekend als criticus van de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* en als redacteur van *De Gids*, is de eerste die het typoscript ter beoordeling toegestuurd krijgt – allicht met het oog op een voorpublicatie in *De Gids*. 'Ik wachtte een maand, twee maanden, en werd steeds ongeruster', schrijft Elsschot in 1938. 'Na zes maanden trok ik mijn stoute schoenen aan, want die De Meester *was* toen iemand, en ging op een avond bij hem aanbellen'. De Meester had zijn roman niet alleen nog niet gelezen, hij kon het typoscript zelfs niet meer vinden. Gelukkig bezat Elsschot een kopie, 'anders zou het een mooie geschiedenis geweest zijn'. Op 21 oktober 1911 – kort voor zijn terugkeer uit Nederland naar België – reageert Elsschot op de brief met correcties en suggesties die Van Nijlen hem een maand eerder uit Antwerpen heeft gestuurd. De brief van Elsschot eindigt met deze zin: 'Hebt gij dus nog wat op te merken, laat het mij dan direct weten, dan kan ik het desnoods nog veranderen in het nieuwe exemplaar dat ik hier voor Mus heb klaarliggen'.



Indien Elsschot het typoscript naar De Meester heeft gestuurd na de aanpassingen die hij in oktober 1911 op advies van Van Nijlen heeft aangebracht, is het duidelijk waarom Cyriel Buysse juist in mei 1912 als redacteur van *Groot Nederland* wordt benaderd via Ary Delen, die in april in Den Haag voor het Letterkundig Genootschap Oefening kweekt Kennis een lezing over ‘Cyriel Buysse en de toestand van de hedendaagsche Vlaamsche letteren’ heeft gehouden. Op de vraag van Delen komt een uitnodigend antwoord: ‘Amice, zend mij het handschrift. Er is echter geen haast bij want als jury-lid van de prijsvraag *Groene Amsterdammer* heb ik eerst nog 371 novellen te lezen (authentiek!). Ik denk half Juni daarmee klaar te komen. Daarna zal ik onmiddellijk het werk van uw vriend ter hand nemen’. In plaats van juni wordt het september. In een briefje aan Victor de Meyere, die blijkbaar heeft geïnformeerd naar de stand van zaken, schrijft Buysse op 2 oktober 1912: ‘Ik vind *Villa des Roses* uitstekend en ’t gaat volgende week naar V. Nouhuys toe met een woord van warme aanbeveling. Maar vergeet nu niet dat er nog twee andere redacteurs zijn, waarvan één althans het ook moet goed vinden om geplaatst te worden’.

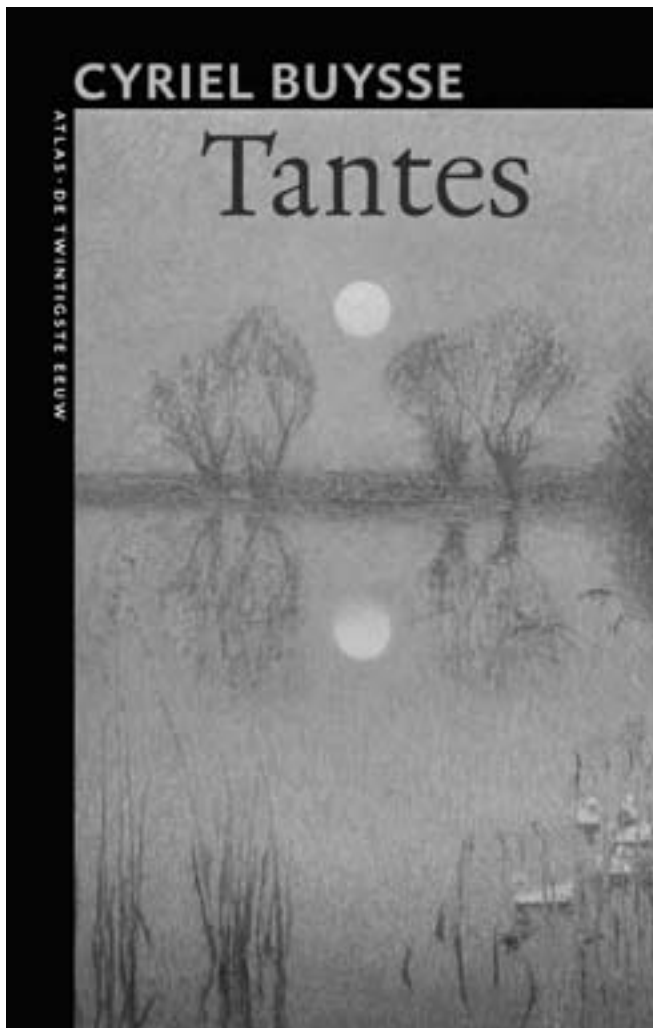
De andere twee redacteurs van *Groot Nederland* zijn Louis Couperus, die in het buitenland woont, en redacteur-secretaris Willem G. van Nouhuys, de geestelijke vader van het tijdschrift. In de tien jaar sinds de oprichting in 1903 heeft *Groot Nederland* zich vooral dankzij Van Nouhuys’ energie, goede smaak en oordeelkundig beleid

ontwikkeld tot het best gereputeerde van de Nederlandse literaire tijdschriften. In de laatste jaren van zijn leven echter is de zestiger Van Nouhuys een gebroken man. In 1910 is zijn dochter gestorven, in juli 1912 verliest hij zijn zoon, die aan tbc leed. De vader slaagt er niet in zich te herstellen van de opeenvolgende zware beproevingen. In een brief aan Frans Mijnsen uit april 1913 zegt Buysse dat het redactionele werk door de langdurige ziekte van Van Nouhuys de voorbije maanden helemaal in de war is gelopen: ‘ik stond onvoorbereid alleen voor alles’. Dat *Villa des Roses* van januari tot maart 1913 in *Groot Nederland* verschijnt, heeft Willem Elsschot dus aan niemand anders te danken dan aan de Vlaamse redacteur. Vandaar het slot van het tekstje dat Buysse vijf maanden later via Delen levert voor de prospectus waarin de boekuitgave wordt aangekondigd: ‘Mij was ’t een voorrecht en een groot genoegen de primeur van dit knappe boek voor de lezers van *Groot Nederland* te mogen bewaren’. Elsschot weet dat te waarderen: direct na het verschijnen van het boek bij Van Dishoeck – de uitgever van Buysse – stuurt hij een presentexemplaar. ‘Het boek in dank ontvangen’, laat Buysse weten, ‘Ik wensch u veel succes toe en twijfel niet dat dit het geval zal zijn’.

Allicht heeft Buysse intussen laten informeren of de auteur van *Villa des Roses* niet nog iets in portefeuille heeft voor het tijdschrift. Inderdaad heeft Elsschot nog wat in petto: het verhaal *Een Ontgoocheling*, afgewerkt in de maand maart 1913 waarin het laatste deel van zijn roman in *Groot Nederland* verscheen. Aangezien Van Nouhuys niet meer in staat is het werk te hervatten en Couperus wegens de oorlogsomstandigheden pas in 1915 uit Italië zal terugkeren naar Nederland, moet ook de beslissing tot publicatie van *Een Ontgoocheling* in het nummer van augustus 1914 – de maand waarin Van Nouhuys overlijdt – genomen zijn door Buysse.

In de redactie wordt Van Nouhuys in november 1914 opgevolgd door Frans Coenen. Couperus woont vanaf begin 1915 weer in Den Haag, waar Buysse al sinds oktober, sinds de Duitse bezetting van Antwerpen en Gent, als vrijwillige balling verblijft. De publicatie van Elsschots tweede roman *De Verlossing* in *Groot Nederland* – vanaf augustus 1916 – verloopt dus in totaal andere omstandigheden dan die van *Villa des Roses* en *Een Ontgoocheling*, toen Buysse de redactionele verantwoordelijkheid de facto alleen te dragen had.

Na de dood van Couperus in 1923 neemt zijn vrouw Elisabeth zijn plaats in de redactie in, en na het overlijden van Buysse in 1932 wordt Jan Greshoff de derde redacteur. Als coauteur van een *Geschiedenis der Nederlandse letterkunde* heeft Greshoff in 1925 de novelle *De biezenstekker* noch de roman *Het recht van de sterkste* een vermelding waard geacht. Van het meer recente werk wordt alleen *De roman van de schaatsenrijder* (1918) genoemd, niet *Tantes* (1924), hoewel dat Buysse's beste na-



oorlogse roman is. Tien jaar later heeft Greshoff duidelijk meer waardering voor zijn voorganger in de redactie van *Groot Nederland*. In zijn inleidende studie in de tweede druk van *Een Ontgoocheling* (1934) schrijft hij dat Elsschot eigenlijk met niemand in de Vlaamse literatuur te vergelijken is, maar in zijn toon nog het meest lijkt op Buysse, ‘een kunstenaar, die in zijn beste werk het peil der wereldliteratuur bereikt’. De tweede druk van *Tantes* verschijnt in 1937 in Querido’s Salamanderreeks. Allicht is dat de editie die Elsschot in 1938 leest en waarop hij zo opvallend enthousiast reageert in het postscriptum onder een brief aan Greshoff (3 augustus): ‘Ik heb *Tantes* gelezen, omdat jij er over gesproken hebt. Het is een *prachtig* boek vind ik. Allemaal echte mensen, echter dan echt. Het is tevens een pleidooi. Een boek dat met zelfbeheersching geschreven is’. Nog interessanter wordt die reactie, als ze naast Buysse’s uitspraak over *Villa des Roses* wordt gelegd: ‘’t Is door en door vécu. De toon is van ’t begin tot ’t eind zoo zuiver volgehouden, dat het werk daar eindelijk staat als een levend brok complexe menselijkheid’. Volgens Clem Bittremieux (in: Martine Cuyt, *Willem Elsschot. Man van woorden*, Antwerpen 2004, 157) is er een lijn te trekken van Virginie Loveling via Cyriel Buysse naar Elsschot. Boeiende stof voor nader onderzoek!



Brief van Buysse aan De Meyere over *Villa des Roses* (collectie KADOC).

## Literatuur

Voor de geciteerde brieven van en aan Elsschot: zie Willem Elsschot, *Brieven*. Verzameld en toegelicht door Vic van de Reijt met medewerking van Lidewijde Paris, Amsterdam 1993; in deze brieveneditie is op p. 34 een facsimile opgenomen van de prospectus voor de eerste druk van *Villa des Roses* (met de aanbevelingen door Cyriel Buysse en Johan de Meester). De brieven van Cyriel Buysse aan Lode Baekelmans, Ary Delen en Victor de Meyere zijn uitgegeven in de *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap (MCBG)*: Marc Somers (ed.), ‘Cyriel Buysse’s brieven aan Ary Delen’, in: *MCBG*, III (1987), 65-90; Joris van Parys (ed.), ‘Ons onontkoombaar lot. Brieven aan en van Lode Baekelmans’, in: *MCBG*, XXI, (2005), 165-183; Joris van Parys en Hans Vandevoorde (eds.), ‘“Een idealistische realist”’. Brieven aan Victor de Meyere’, *MCBG*, XXI (2005), 151-163. De citaten uit de brieven van Rosa Rooses komen uit Ada Deprez (ed.), *Een idylle in de late negentiende eeuw. Rosa Rooses’ brieven aan Cyriel Buysse 1892-1893*, Gent 1982. De brief aan Emmanuel de Bom (19 maart 1892) berust in het AMVC-Letterenhuis (B995.B) in Antwerpen, de brief aan Frans Mijnsen (29 april 1913) in het Letterkundig Museum (B9962.B) in Den Haag.

De roman *Tantes* van Cyriel Buysse werd in 2005 door Atlas (Amsterdam) heruitgegeven in de klassiekenreeks De Twintigste Eeuw (teksteditie door Yves T’Sjoen, na woord door Anne Marie Musschoot).

## Allemaal echte mensen *Het hele leven van Cyriel Buysse*

Philip Vermoortel

---

*Twaalfjaar heeft Joris van Parys aan dit boek over Cyriel Buysse (1859-1932) gewerkt: 956 bladzijden, waarvan 751 eigenlijke tekst, gevolgd door tweehonderd bladzijden bibliografie, noten en register, het geheel verlucht met veel foto's en documenten. Het staat er als een monument.*

Joris van Parys kan schrijven. Ten eerste omdat hij zakelijk, helder en bevattelijk vertelt, maar niettemin – of misschien juist daardoor – boeiend en bij momenten zelfs meeslepend. In de tweede plaats omdat hij zijn materiaal zo creatief heeft geordend dat die ordening op zich al voor leesplezier zorgt. Het chronologische verloop van Buysse's leven vormt vanzelfsprekend het grondpatroon van dit levensverhaal, maar Van Parys weeft daarrond een web van paragrafen die nu eens vertrekken vanuit een historische schets of van een gebeurtenis, dan weer vanuit een anekdote of een citaat, en soms uit niets anders bestaan dan uit brieven. En al leiden die kleine verhalen onvermijdelijk tot uitlopers in tijd en ruimte, toch wordt het grote chronologische verhaal daar nooit door verstoord.

Van Parys slaagt er voorts met brio in een biografie te schrijven die aan de wensen van de moderne lezer voldoet. Die wil niet lan-

ger alleen geïnformeerd worden over biografische feiten, maar evenzeer over de wereld waarin de auteur werkte en leefde. De politieke toestand, de dagelijkse gebruiken, de technologische mogelijkheden, de sociale verhoudingen, de leefomstandigheden – van dat alles en nog zoveel meer moet de tegenwoordige biograaf haarfijn op de hoogte zijn, en hierin is Van Parys niet te kloppen. De ondertitel van zijn biografie, *Cyriel Buysse & zijn tijd*, is dan ook werkelijk een vlag die de lading dekt. Het wordt soms zelfs *des Guten zuviel*, zodat Buysse hier en daar haast verzinkt in de massa op zich interessante informatie die Van Parys verstrekt over de tijd van toen. Van Parys weet precies hoeveel gaslantaarns er op achtereenvolgende tijdstippen geplaatst werden in het Nevele uit de eerste helft van de negentiende eeuw. Hij kent al de straten van Nevele zoals ze er in de tijd van Buysse bij lagen én het type volk dat er woonde.

Hij lijkt bijna uit ervaring te spreken wanneer hij vertelt welk een beproeving het was om vóór de Eerste Wereldoorlog bij regenweer met een Minerva door Frankrijk te toeren en hij is volkomen thuis in de vrouwen- en hoedenmode van toen. Hij kent de zeer complexe Belgische en Belgisch-Nederlandse toestanden van vóór, tijdens en na de Eerste Wereldoorlog. Hij schrijft niet 'de Eiffeltoren', maar 'de pas gebouwde Eiffeltoren'; niet 'de Minardschouwburg', maar 'de Minardschouwburg [...], het oudste theater in Vlaanderen voor Nederlandstalig toneel'; niet 'het Grand Hôtel', maar 'het Grand Hôtel, het verbouwde pand van de 18de eeuwse bankier Van Ertborn'. Het aantal voorbeelden is schier onuitputtelijk. Kortom, dit boek is niet alleen een standaardwerk over Buysse, maar evenzeer over 'zijn tijd'.

Van Parys kent de boeken en de brieven van Buysse alsof hij ze zelf geschreven heeft. Dat stelt hem in staat fascinerende overeenkomsten aan te stippen. Wanneer Buysse het hongergevoel uit zijn jeugd beschrijft, wijst Van Parys erop dat hij dat in *Grueten Broos* in bijna identieke woorden doet. In Buysse's beschrijving van zijn schaatservaring in de *Roman van de schaatserrijder* herkent Van Parys meteen passages uit twee andere werken. Wat Buysse schrijft over Emile Claus' onweerstaanbare, instinctieve drang om te schilderen, herinnert Van Parys aan de bijna identieke manier waarop Buysse vele jaren eerder zijn eigen schrijverschap heeft verwoord. Als Buysse in 1914 zijn ontroering neerschrijft over de dood van Tercile Coppieters, die als eerste, en overtuigend, de rol van moeder Van Paemel speelde, dan haalt Van Parys probleemloos een brief uit 1924 boven waaruit blijkt dat Buysse ook dán nog

ontroerd wordt door die herinnering. En niet alleen in het oeuvre van Buysse voelt Van Parys zich volkomen thuis, ook de figuren die Nevele toentertijd bevolkten, kent hij alsof hij ermee gesproken en geleefd had. Ook dat levert boeiende bladzijden op over de manier waarop Buysse Nevele en haar inwoners verwerkte en vormde in zijn vaak autobiografisch geïnspireerde romans en verhalen.

Maar Van Parys kent ook grondig het oeuvre en de brieven van de vrienden en kennissen van Buysse én van heel wat tijdgenoten, en ook dat levert weer fascinerende parallellen op. Het kost hem schijnbaar geen enkele moeite om ons attent te maken op de bijna letterlijke overeenkomst tussen een Franse metafoor uit *Un Mâle* van Camille Lemonnier en een Nederlandse uit *Het recht van de sterkste*. Bij een portret dat Buysse van Lemonnier schetst, wijst Van Parys de lezer moeiteloos op een overeenkomstige schets door Karel van de Woestijne. Dat de slotalinea van Buysse's roman *Op 't Blauwhuis* en die van Louis Couperus' *Extase* erg veel overeenkomst vertonen, ontgaat hem evenmin. Passages uit romans van Top Naeff, Stijn Streuvels en Marcellus Emants worden allemaal op de een of andere interessante manier in verband gebracht met Buysse. Het is werkelijk fascinerend om als lezer aan de hand van zo'n gids door leven en werk van een schrijver te mogen wandelen, temeer daar precies deze manier van wandelen de lezer bijna zelf laat ontdekken hoezeer bij Buysse leven en werk verbonden zijn.

Een grote verdienste van deze biografie is voorts dat Van Parys zich nooit waagt aan speculatie of oncontroleerbare psychologisering. Hij houdt zich integendeel rigoreus aan de feiten, die hij steeds weet te sta-

ven met teksten, citaten, documenten en gecontroleerde getuigenissen. Dat geeft de lezer niet alleen de prettige zekerheid in Van Parys een extreem solide leidsman te hebben, maar het biedt Van Parys de mogelijkheid om – bijna terloops – een aantal vergissingen van anderen recht te zetten, vragen uit de Buysse-studie te beantwoorden en steeds weer opduikende 'waarheden' naar het rijk der fabelen te verwijzen.



Cyprien Buysse, ca. 1900

### *Vaderschappen*

De 'keerzijde' van deze methode is dat we soms wat op onze honger blijven over die momenten en gebeurtenissen waarover weinig informatie voorhanden is. Zo zullen sommige lezers het beeld dat deze biografie schetst van Buysse's kinder- en jeugdjaren misschien wat te weinig doorbloed vinden. Over de precieze toedracht van zijn prille liefdesleven en onechte vaderschappen vernemen we niet veel meer dan wat met stel-

lige zekerheid gestaafd kan worden. Over de manier waarop hij als puber en jongvolwassene de tirannie van zijn autoritaire vader heeft verwerkt, vernemen we niet zo heel veel meer dan wat daarover te vinden is in zijn eigen verspreide uitspraken of in autobiografische teksten als *Zoals het was*. Hoe Buysse omging met de grove verwijten die hij levenslang moest incasseren vanuit klerikale, flamingantische en zelfs liberale hoek en de regelrechte boycot die daaruit voortvloeide, komen we eveneens vooral uit zijn eigen teksten te weten, al voegt Van Parys er – steeds op grond van feitenmateriaal – wel eens nuancerend aan toe dat Buysse zich sterker voordeed dan hij was en dat deze levenslange actieve tegenwerking, evenals de totale miskennis in Vlaanderen, hem dikwijls zwaarder viel dan hij wilde toegeven. Men kan betreuren dat Van Parys niet wat meer franjes breit aan zijn verhaal, zoals bijvoorbeeld Michel van der Plas al te lustig doet in zijn biografie van Alberdingk Thijm, maar persoonlijk geef ik de voorkeur aan deze aanpak, waarbij de biograaf niet méér licht laat schijnen over zijn auteur dan de documenten toelaten. Om het wat cru te stellen: over wat we in dit boek niet te weten komen, valt gewoonweg niets te weten te komen, en wat er wel in staat, is zo goed als zeker.

Een bijkomend voordeel van deze aanpak is dat Buysse nergens beter, liever of aardiger voorgesteld wordt dan op basis van feiten te reconstrueren valt. Van Parys corrigeert Buysse dan ook wanneer diens versie door de feiten wordt tegengesproken en hij blijft altijd kritisch, ook met betrekking tot de kwaliteit van Buysse's werk. Maar als Buysse ten onrechte aangevallen wordt, gaat Van Parys natuurlijk in de tegenaanval, niet met retorische verontwaardiging,

maar met feiten. Een voorbeeld. Onmiddellijk na de dood van Buysse in 1932 acht de bij verstek ter dood veroordeelde Gentse activist Jan Wannijn het nodig in *De Dietsche gedachte* vier kolommen scheldproza aan het adres van de overledene uit te spuwen. Om het contrast met de 'kasteelheer', 'lasteraar' en Vlamingenhater die Buysse in zijn ogen is, in de verf te zetten, voert hij de zes weken eerder overleden activist René de Clercq op als voorbeeld van hoe de waarachtige Vlaming hoort te handelen en te denken. 'En dan te bedenken', argumenteert Van Parys droogweg, 'dat niemand in Vlaanderen Buysse welsprekender in bescherming heeft genomen dan René de Clercq in 1911', waarop hij de passage in kwestie laat volgen. Het feit als meest welsprekende argument, dat is het solide motto van deze gedegen biografie.

Door zijn onberispelijke keuze van gegevens en de manier waarop hij die aaneensmeedt tot een boeiend verhaal, slaagt Van Parys erin een sereen, maar warm beeld op te hangen van de man die 'als veelzijdig romancier in vooroorlogs Vlaanderen zijns gelijke niet heeft', die volgens Willem Elschot 'in zijn beste werk het peil der wereldliteratuur bereikt', die als mens een toonbeeld was van verdraagzaamheid en respect voor andere overtuigingen, die veel begrip had voor het menselijk tekort, zich nooit heeft laten meeslepen in activisme of collaboratie, niet te beroerd was om vergissingen toe te geven, ontwikkelingen perfect wist in te schatten – zoals de noodlottige gevolgen die de Gentse Von Bissinguniversiteit voor de Vlaamse Beweging zou hebben – maar evenzeer de zinloosheid van de pogingen der Fransgezinden om de verneederlandsing van diezelfde, na de Eerste Wereldoorlog weer verfranste, universiteit te

gen te houden. Hij bleef verbijsterend mild voor de klerikalen, die hem nochtans levenslang met de grofste taal en de meest laag-bij-de-grondse methodes hebben uitgescholden en bestreden, de verkoop van zijn boeken succesvol hebben geboycot, de lectuur ervan hebben verboden en er zelfs tot ver in de twintigste eeuw voor hebben gezorgd dat Buysse onbemind en onbekend bleef in colleges en katholieke scholen, en dat iedereen geloofde – en sommigen geloven het misschien nog – dat de herleving van de Vlaamse letteren uitsluitend en alleen te danken was aan Gezelle, Verriest, Rodenbach en Streuvels.

#### *Fichiteurs en louchées*

Hoewel ik vol lof ben over de uitzonderlijke prestatie die deze biografie zonder enige twijfel is, toch moet ik wijzen op enkele tekortkomingen die mij des te meer verbazen precies omdat het boek als geheel zo goed gemaakt is. Om te beginnen vind ik het jammer dat er geen stamboom opgenomen is, al was het maar vanaf de ouders van Buysse tot en met zijn kinderen. Ik heb de hoofdstukken over de Buyssegenealogie tweemaal gelezen en uiteindelijk zelf een stamboom opgesteld, maar die bleef noodgedwongen onvolledig omdat de informatie hierover hiaten vertoont en verspreid ligt over tekst en eindnoten. Het is trouwens zeer te betreuren dat uitgevers blijkbaar systematisch de voorkeur geven aan eindnoten boven voetnoten. Op den duur zit je constant heen en weer te bladeren. Waarom bijvoorbeeld dan toch niet minstens de noten met toelichting opgenomen als voetnoot?

Dat lastige heen en weer bladeren wordt in dit boek nog versterkt doordat Van Parys



ervoor gekozen heeft anderstalige citaten in eindnoot te vertalen. Het wordt nog gecompliceerder omdat hij er '[t]er wille van de leesbaarheid' voor opteert om 'langere citaten uit Franse brieven en andere vreemdstalige teksten' in een Nederlandse vertaling op te nemen in de hoofdtekst en om enkel kortere citaten 'om bijzondere redenen, bijvoorbeeld omdat Frans en Nederlands door elkaar worden gebruikt' in hun oorspronkelijke vorm op te nemen in de hoofdtekst en te vertalen in een eindnoot. De zin hiervan ontgaat mij volkomen, want wie in staat geacht wordt om een paar zinnen Frans, Duits of Engels te lezen, kan er me dunkt ook wel een stuk of tien na elkaar lezen. Bovendien gaat het op den duur wel lijken alsof iedereen zijn of haar brieven in de tijd van Buysse in het Nederlands schreef en de Franstalige auteurs nog het keurigst van allemaal. Eigenlijk zou je bij ieder citaat dat niet te ouderwets of dialectisch klinkt, in de eindnoot moeten nagaan of het 'Or. Fr.' (= Origineel Frans) is of niet, en dat is natuurlijk onbegonnen werk. Het is bovendien jammer dat het Franse origineel niet is opgenomen in de corresponderende eindnoten. En het wordt echt té gek als je te lezen krijgt dat Lemonnier 'in zijn elegante Franse dankbrief kort herhaalt', waarop dan een Nederlandstalig citaat volgt.

Wat het allemaal nog ingewikkelder maakt, is dat de zo-even aangehaalde uitgangspunten niet echt consequent toegepast worden. Zo staan sommige langere citaten aan het begin van een paragraaf tóch in de brontaal, maar ook weer niet altijd. Veel korte citaten, zinnen, termen en woorden worden weergegeven in de oorspronkelijke taal, ook wanneer er absoluut geen sprake is van vermenging van vreemde taal en Ne-

derlands, en ze worden meestal wél, maar vaak ook niét vertaald in een eindnoot. Een enkele keer krijgen we de vertaling zelfs in voetnoot of in de tekst zelf. Wat 'fichiteurs' en 'louchées' zijn, komen we niet te weten, maar bij 'Utile et laetum' staat tussen haakjes wel 'Nut en Vermaak', terwijl we voor 'tolle' weer aan ons lot overgelaten worden. Op blz. 297 worden twee citaten aangehaald uit hetzelfde werk van Maeterlinck, het ene in het Frans en het andere in het Nederlands. De noot bij het Franse citaat vermeldt nogal overbodig dat het origineel in het Frans is, maar geeft geen vertaling. Bij het Nederlandse citaat staat in een noot de originele Franse tekst, maar bij het Nederlandstalige citaat op de volgende bladzijde dan weer niet. Op blz. 325 blijven de Franse zinnen uit een brief van Couperus onvertaald behalve het woord 'crampons'. Het dialect op blz. 727 wordt in noot omgezet in standaardtaal, maar elders gebeurt dat niet.

Vreemd is ook dat sommige foto's niet afgedrukt zijn op de plaats waar ze thuishoren. De 'massieve lederen driezitter die vereeuwigd is op een foto van Cyriel en Nelly met hun kleinkind Bianca', komt ter sprake op blz. 629, maar staat afgedrukt op blz. 716. Op blz. 659 is sprake van 'het meest expressieve portret van Buysse', maar we krijgen het pas te zien op blz. 676. De foto van Buysse's Buick op blz. 630 hoort eigenlijk bij blz. 604. Een kleine verwijzing naar de bladzijden waarop de illustraties te vinden zijn, ware hier zeker nuttig geweest, maar dat gebeurt alleen op blz. 618 en 659. Vreemd is ook dat het molenvignet van Masereel twee keer afgedrukt wordt, maar dat van (vermoedelijk) Armand Heins niet. Jammer ook dat we niet te weten komen of (en zo ja waar) het portret afgedrukt is dat

op blz. 667 genoemd wordt, en dat de foto waarvan sprake op blz. 675 niet opgenomen is. Of toch?

Spijtig is ook dat het register onbetrouwbaar is. Blijkens de toelichting is ervoor geopteerd om namen die slechts één keer voorkomen *niet* op te nemen. Ik vraag mij af wat hiervan het nut is. En evenmin als bij de vertalingen wordt deze optie consequent toegepast, want eenieder kan met één oogopslag zien dat heel wat namen die slechts één keer voorkomen juist wel opgenomen zijn. Maar er ontbreken er natuurlijk ook heel wat, en dat is toch jammer omdat we daardoor Jules Destrée, Neel Doff, Fjodor Dostojevski, Edward Gaillard, Knut Hamsun, Thomas Hardy en Walt Whitman niet kunnen terugvinden. Bij Lode Baekelmans, Guy de Maupassant en Jan Toorop ontbreken respectievelijk de bladzijden 251, 587 en 250. Zowel Frederik Clijmans als zijn pseudoniem Fritz Francken zijn opgenomen, maar van Eduard Douwes Dekker alleen zijn pseudoniem. Bij Carry van Bruggen (op zich al een pseudoniem), Cyriel Buysse en August Vermeylen zoeken we tevergeefs naar hun respectieve pseudoniemen Justine Abbing, Prosper van Hove en Kees Droes. Spijtig is ook dat de citaten die aan het begin van sommige paragrafen afgedrukt zijn, niet mee geëxcerpeerd zijn, evenmin als de noten, die nochtans zeer interessant materiaal bevatten. Waarom geen register op de titels van de besproken wer-

ken? Dit boek bevat een schat aan informatie over de opvoeringsgeschiedenis van *Het gezin Van Paemel*, maar wie die na lectuur wil uittekenen moet het boek opnieuw lezen. Het zou, om te besluiten, ook wel handig geweest zijn indien bij de koptitels naam en nummer van het betreffende hoofdstuk hadden gestaan. Als je nu een willekeurige bladzijde openslaat is het een hele klus om de daarbij horende noten te vinden.

Maar laten we wel wezen: deze kleine tekortkomingen zijn zo verwonderlijk precies omdat het boek voor het overige op alle vlakken een pareltje is van perfectie. Van Parys heeft werkelijk alles gelezen en onderzocht wat van, rond en over Buysse te vinden is, heeft het op een onberispelijke en niet aflatend kritische manier verwerkt, met veel inzicht en creativiteit geordend en op een bijzonder heldere manier verwoord. Dit boek biedt bij momenten een haast plastisch beeld van de wereld waarin Buysse werkte en leefde, en het doet dat met zoveel overtuiging en levensechtheid dat de woorden die Elsschot in 1938 over *Tantes* neerschreef hier onverminderd kunnen gelden: 'Allemaal echte mensen, echter dan echt.'

Joris van Parys, *Het leven, niets dan het leven. Cyriel Buysse & zijn tijd* (Antwerpen/Amsterdam, Houstekiet/Atlas, eerste druk oktober 2007, tweede druk januari 2008)

# Tijd om te gisten

Joris van Parys werd met *Het leven, niets dan het leven*, een steengoede biografie over Cyriel Buysse, de meer dan terechte winnaar van de ABN Amro Bank Prijs voor het beste non-fictieboek van 2007. Wat is volgens Van Parys het geheim van de biograaf? DOOR FRANK HELLEMANS

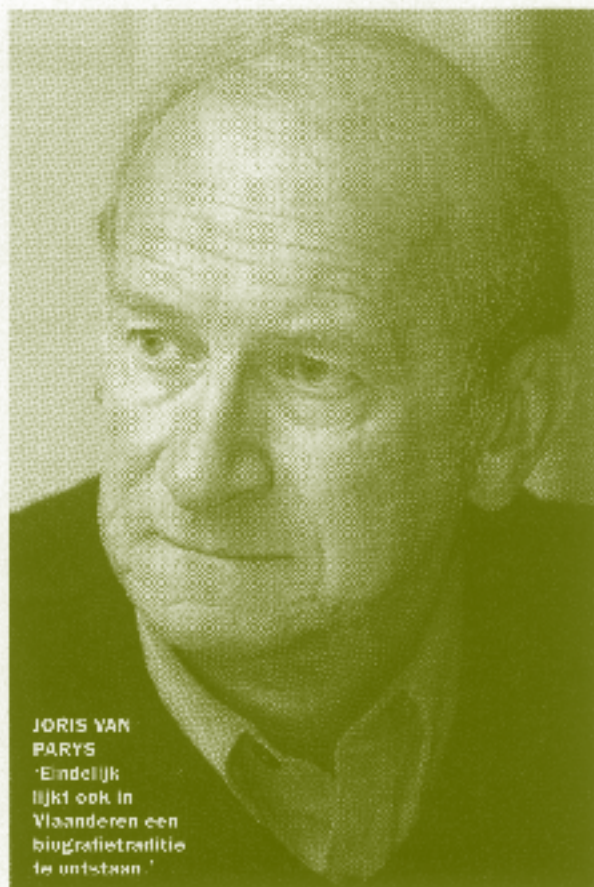
**J**oris van Parys (64) is een gelukkig man. Met zijn eerste biografie over plastisch kunstenaar Frans Masereel won hij in 1995 de Gouden Uil, en met zijn tweede levensbeschrijving, deze keer over de Nevelse auteur Cyriel Buysse, is het dus weer prijs. Van Parys heeft in Vlaanderen haast in zijn ootje de artistiek-literaire biografie uitgevonden. Pas onlangs werden er structurele maatregelen getroffen (lees: werden er substantiële subsidies tot 40.000 euro ingedeeld) om het biografische genre, ook in Vlaanderen, eindelijk de wind in de zeilen te geven. Toen Van Parys in 1989 aan 'zijn' Masereel begon en in 1997 aan Buysse, moest hij het stellen met een habbekruis van enkele duizenden euro's. Maar de aanhonderd winst, ook al is Van Parys niet direct zinnens om aan een derde biografie te beginnen. Hij speelt met het idee om een cultuurhistorisch verhaal aan de Eerste Wereldoorlog op te hangen.

**Uw Buyseeboek was een bijzonder tijdrovende klus?**

**JORIS VAN PARYS:** Het is een avontuur dat tien jaar geleden begonnen is. Ik ben onderweg in zo veel verschillend materiaal verzameld gemaakt dat ik er lang over heb gedaan. Maar ik heb dan ook veel ontdekt. Die hele controverse over de katholieke Stija Streuvels versus de vrijzinnige Buysse, die kunstmatig werd gevoerd, heb ik kunnen ontmantelen. De clichés in het katholieke en vrijzinnige kamp heb ik ontfracht. Maar daarvoor heb ik wel de hele correspondentie van Streuvels moeten uitlezen en alle artikels daarin tref. En dat vraagt inderdaad heel wat tijd.

**Had u aan vijf jaar niet genoeg?**

**VAN PARYS:** Als ik slechts vijf jaar aan mijn biografie had gewerkt, was ze heel wat minder goed geweest. Je moet jezelf de tijd gunnen om de verbanden die je vindt, te laten bezinken. Bij de tweede lezing van de correspondentie van Buysse zijn me veel meer dingen opgevallen dan tijdens de eerste. Een biografie maken is een organisch proces. Je hebt tijd, veel tijd nodig om alles te laten gisten.



**JORIS VAN PARYS**  
"Eindelijk lijkt ook in Vlaanderen een biografietraditie te ontstaan."

**Uw volgende biografie gaat dus over Streuvels?**

**VAN PARYS:** Nee, er zou eigenlijk een goede biografie over Stija Streuvels moeten komen, maar die ga ik zelf niet maken. De Streuvelsbiografie van Hedwig Speliers heeft haar vertiensten, maar Speliers legt te weinig zelfkritiek aan de dag. Je moet als biograaf voorzien welke vragen de kritische lezer bij je biografie zal stellen. Het getuigt van een gebrek aan zelfrespect wanneer je als biograaf niet de tijd neemt om op al die vragen te anticiperen.

**Kortom, tijd is de sleutel voor biografisch succes?**

**VAN PARYS:** Tijd hebben en tijd nemen. Soms keulen verbanden je plots aanwaaien. Ik werk heel associatief en ik vermoed dat menser daarom graag mijn biografieën lezen. Je moet voor de nodige variatie zorgen en de lezer met je vertelling blijven prikkelen. Ik verander vaak van taalregister in mijn biografieën. Een al te strakke, academische structuur werkt volgens mij niet. Je moet als biograaf de lezer blijven boeien, zoals dat ook

in andere goede boeken gebeurt.

**Toch geen spijt dat u niet van de nieuwe vleespotten voor biografen in spe hebt kunnen genieten?**

**VAN PARYS:** Met dit resultaat zou het heel stom zijn om spijter hebben dat ik destijds geen grote werkbeurs heb ontvangen. Ik hoop dat deze onderscheiding de waardering en de aandacht voor biografieën in Vlaanderen zal stimuleren. Het ziet er trouwens naar uit dat er de komende jaren boeiende schrijverspottretten zullen verschijnen. Eindelijk lijkt ook hier een biografietraditie te ontstaan. ■



**JORIS VAN PARYS: HET LEVEN, NIETS DAN HET LEVEN**  
CYRIEL BUYSSE & DIJN TOEGEHOORIG ATLAS.  
AN WERPEVAANS ERVEN, DIE KEI - 1997 - 1998

Knack

16 PAGINA'S  
EXTRA  
+  
HET VOLLEDIGE  
PROGRAMMA

De biografiegolf

# NIETS ZO HIP ALS EEN DODE SCHRIJVER

ERIK VLAMINCK  
(VLAAMSE AUTEURSVERENIGING)  
over subsidies en  
literaire krotjes

DANIEL MENDELSON  
(AUTEUR VAN 'VERLOREN')  
'Een uitgewist geheugen  
kun je niet vervangen'

DE BOEKENOOGST  
van het najaar

CYRIEL BUYSSE

# Wie schrijft, die blijft

Eindelijk wordt de literaire biografie ook in Vlaanderen volwassen. Joris van Parys markeert met zijn monumentale biografie over Cyriel Buysse het begin van een ware biografische golf in onze contreien.

'Zodra je je begint te identificeren met je held, zit je helemaal fout.' DOOR FRANK HELLEMANS

In Nederland zijn ze sinds de jaren tachtig een jaarlijks terugkerend fenomeen: vuistdikke en belangrijke werken over bewogen schrijverslevens. En in Vlaanderen? Daar is het huilen met de pet op. Wie op zoek gaat naar een beklijvende Nederlandstalige literaire biografie (zie kader), komt bijna alleen bij toeval uit bij een Vlaamse biograaf en een Vlaamse schrijver. Gaston Durnez (over Felix Timmermans), Ludo Stynen (over de gezusters Loveling) en vooral Joris van Parys (over Cyriel Buysse) zijn typische voorbeelden van bevoegen amateurs die met de nodige huisvlucht en vooral veel liefde voor hun onderwerp jarenlang aan hun boek vijlden. Nederland, daarentegen, kent als sinds jaar en dag zijn Biografisch Instituut.

Aan Nederlandse universiteiten wordt de productie van schrijverslevens aangemoedigd door het als een academisch proefschrift in te kleden. Er bestaat *Biografisch Bulletin*, een literair tijdschrift waarin maandelijks uitvoerig verslag wordt gedaan van het biografische veldwerk. *Bespottelijk maar aangenaam* is een bundeling van de inzichten van de meest gerenommeerde biografen, zoals die de laatste twintig jaar in dat Nederlandse blad te lezen waren. En dan nog verwijst Hans Renders in een recent nummer van het literaire historische tijdschrift *Zacht Lawijd* zijn Nederlandse collega's dat er dringend nood is aan theorievorming rond de bloeiende biografie-industrie bij onze noorderburen.

Bij ons is de 63-jarige Joris van Parys koning eenooit in het rijk van de blinden. Hij oogstte veel bijval met zijn biografie van de graficus en schilder Frans Masereel (1995), en kreeg daarvoor in 1996 de Gouden Uil voor non-fictie. Toen vrienden hem suggereerden om zich op Cyriel

Buysse te storten — stadsgenoot Masereel maakte trouwens ooit een houtsnedeportret van de Gentse schrijver — toog hij aan het werk met een werkbeurs van 7500 euro. Tien jaar na de start ligt zijn biografie in de winkel: *Het leven, niets dan het leven*. Daarin weet hij Buysse en zijn tijd in al hun complexe dubbelzinnigheid haarfijn te ontrafelen.

## MAN VAN UITERSTEN

Buysse liet zich ooit op virulente anti-Vlaamse uitspraken ('Het Vlaams is een arme, kleine taal') betrappen, maar er is geen enkele andere Vlaamse auteur die zijn personages zo levensecht hun taal liet spreken.

**'De stelregel van een ware biograaf is: adulatie noch aversie, hagiografie noch calomnie.'**

En ja, hij was een technologiefreak die in 1910 twee auto's had (waaronder een Minerva), en tegelijk was hij een natuurmens die niet echt kon aarden in de stad. Hij was overtuigd liberaal, maar met overduidelijke katholieke antecedenten, zoals een sterk schuldbesef. Hij praatte graag het Nevelse dialect met het boerenvolk, maar zijn beste literaire vrienden schreven Frans, zoals Léon Bazalgette, Maurice Maeterlinck en Emile Verhaeren, of woonden in Frankrijk, zoals Louis Couperus. Kortom, zo schrijft Van

Parys, hij was een einzalgänger die zich nergens echt thuis voelde: 'Artiest in het gezin van een fabrikant; bourgeois tussen de boeren; thuis en niet thuis in twee taalgemeenschappen; vrijdenker in katholiek Vlaanderen; pendelaar tussen Nevele en New York; Vlaming in Holland; liberaal met socialistische sympathieën; apolitek in een partijpolitiek verkaveld België.'

*Het leven, niets dan het leven* zet de bakens uit voor iedereen die op zoek gaat naar een modelbiografie die het werk van een auteur in kaart wil brengen in resonantie met zijn tijd. Van Parys is een boeiend verteller die oog heeft voor grote lijnen en pakkende details. Zo kwam hij de correspondentie van Buysse's vrouw op het spoor, waaruit blijkt dat de boot die haar tijdens de Eerste Wereldoorlog naar het Verenigd Koninkrijk moest brengen om er zoonlief-milicien René te ontmoeten, op een mijn was gelopen. Ook de manier waarop Buysse op het einde van zijn leven baron werd, is veelzeggend. Zijn vriend Maurice Maeterlinck stond erop dat niet alleen zichzelf maar ook zijn kompaan Buysse door het hof zouden worden geadeld. De streek rond Afsnee, Deurle en Sint-Martens-Latem, waar Buysse 's zomers verbleef en schreef, blijkt

niet alleen een schilderskolonie te zijn geweest maar ook een schrijversbotoop waar Couperus, Richard Minne, Herman Teirlinck en August Vermeylen weleens te gast waren. Koningin Elisabeth maakte er ooit, in het gezelschap van onder andere Stijn Streuvels en Buysse, een boottochtje op de Leie. Dat de citaten van Buysse in dit levensverhaal soms nogal lang uitvallen, heeft niet alleen te maken met de unieke couleur locale van zijn schrijverij, aldus Van Parys, maar vooral met de moei-

# soms

lijke beschikbaarheid van het oeuvre van veelschrijver Buysse. Tijdens zijn leven verschenen er om en bij de 60 boeken, maar nu moet een geïnteresseerde lezer het doen met een recente uitgave van *Tantes* en *Zomerleven*, en het al jaren geleden gepubliceerde *Het recht van de sterkste*. Volgend voorjaar komt uitgeverij Houtekiet gelukkig met een heruitgave van de roman *'t Bolleken*, het Vlaamse pendant van *Oblomov*, de befaamde Russische roman waarin de lethargie van het gelijknamige hoofdpersonage de hoofdrol speelt.

## GOLF VAN BIO'S

Van Parys' biografie is de opmaat voor een vloed van Vlaamse literaire biografieën. De drastische ommezwaai van het Vlaamse subsidiebeleid ter zake is daar zeker niet vreemd aan. Het Vlaams Fonds voor de Letteren heeft eindelijk 'de biografie en zijn held' ontdekt, om het met Jan Fontijn te zeggen. Sinds 2003 worden er nu ook tweemaaljaarlijkse werkbeurzen van 40.000 euro aan toekomstige biografen beloofd. Het is dus niet toevallig dat de komende jaren menige Vlaamse schrijver eindelijk een bio krijgt aangemeten door een gereputeerde chroniqueur, die dankzij overheidsgeld tijd heeft gekregen voor dergelijk tijdrovend werk. Zo zijn er binnenkort biografieën op komst van Maurice Gilliams (door Querido-uitgeefster Annette Portegies), Gerard Wal-schap (door Jos Borré), Louis Paul Boon (door Kris Humbeeck), Karel van de Woestijne (door dichter Peter Theunynck), Johan Daisne (door Johan Vanhecke), Willem Elsschot (door Nijgh & Van Ditmaruitgever Vic van de Reijt) en van Paul Snoek (door Paul Demets). Op iets langere termijn wordt het leven van Hugo Claus geboekstaafd (door *Knack*-journalist Piet Piryns) en komt er, wie weet, ook eindelijk ▶



CYRIEL BUYSSE  
Bourgeois tussen de boeren.

PHOTO: NIWI

► de langverwachte biografie van Paul van Ostaïen (door Marc Reynebeau).

Van Parys beschouwt zichzelf als biograaf op de eerste plaats als een cultuur-historicus die de schrijver in interactie met zijn brede maatschappelijke omgeving observeert. Hij heeft zich daarbij gehoed voor al te rigide uitgangspunten of een te vooringenomen beeldvorming — herinner u de Streuvelsbiografie van Hedwig Speliers. Een dergelijke eenzijdige benadering is volgens Van Parys onvruchtbaar want te manipulatief. De biograaf moet weliswaar een verhaal vertellen, maar dan wel zonder al te duidelijke sjablonen waarin hij zijn personage per se wil persen. Van Parys: 'Er zijn goede en slechte biografieën, zoals er goede en slechte romans zijn. Je kunt het werk niet van het leven scheiden, en je moet de tijd kennen waarin Buysse heeft gewerkt om zijn werk en leven beter te kunnen begrijpen. Ik zweer bij de Angelsaksische traditie, waarbij de biografie een stuk cultuurgeschiedenis wordt. Je ziet inzichten en verbanden die je anders niet opmerkt. Een mensenleven bestaat uit draden en draadjes. Als je hier aan trekt, komt daar iets in beweging. Iets wat iemand op het einde van zijn leven heeft geschreven, kan relevantie hebben voor wat hij in het begin van zijn leven heeft meegemaakt. En omgekeerd, natuurlijk.'

Als historicus komt het er dus op aan de feiten in hun context te beschrijven. Van Parys beweert dat hij een filmisch oog heeft dat graag associeert. Dat verklaart allicht de flair waarmee Van Parys vertelt: van Buysse's uitstapjes naar Zuid-Frankrijk en Marokko, waarvan hij doodziek terugkeerde, tot zijn verblijf in het voor hem al te deftige Haagse milieu van zijn Nederlandse, bemiddelde echtgenote Nelly. Toch vindt hij dat een biograaf eerst en vooral afstand moet houden van zijn onderwerp. Zelf spreekt hij niet van objectiviteit, maar van sereniteit: 'Ik heb de ambitie om het laatste naar boven te halen, maar ik heb niet de pretentie om het laatste woord te hebben. Daarom zou ik mij nooit wagen aan een biografie van een auteur die nog leeft. Afstand in tijd is heel belangrijk om de nodige sereniteit te behouden.'

**NEEN TEGEN DE HAGIOGRAFIE**

Bij die afstand in tijd hoort voor Van Parys ook distantie tegenover het onderwerp. Affiniteit met de behandelde auteur is oké, identificatie is dat niet. Ook al voel je dat hij tussen de regels sympathie heeft voor de eigenzinnige manier waarop Buysse tegen alle klerikale kritiek in zijn ding bleef doen, hij is niet blind voor het rare taaltje vol

► gallicismen dat Buysse af en toe durft te gebruiken. Vandaar zijn stelregel: 'Adulatie noch aversie. Hagiografie noch calomnie.' Biografen mogen voor hun onderwerp niet in katzwijn vallen of ermee dwepen. Anders verliezen ze hun geloofwaardigheid. Ook focussen op sensationele details — hoeveel onechte kinderen had Buysse? — is uiting van misplaatst effectbejag. Fontijn, de biograaf van Frederik van Eeden, schrijft dat een van zijn motieven om biografieën te lezen en te schrijven berust op een onbestemd verlangen om daarin modellen te vinden voor hoe hij moet leven. Daar is het Van Parys helemaal niet om te doen. Ook Kees Snoek zegt in zijn Du Perronbiografie dat hij zich gaandeweg meer en meer begon te identificeren met zijn 'held'. 'Als dat gebeurt, zit de biograaf helemaal fout', vindt Van Parys.

Toen hij aan Buysse begon, kreeg hij de wenk om er een academisch proefschrift van te maken. Paar het aangename aan het nuttige, was het idee, zoals in Nederland met 90 procent van de biografieën gebeurt. Maar Van Parys wil op de eerste plaats een boeiende, goed geschreven biografie presenteren met een wijdvertakt tijdsbeeld. Hij geeft toe dat de biograaf geen romancier is, maar de biografie moet wel even vlot geschreven zijn als een roman. Ellenlange notenapparaten die de wetenschappelijke degelijkheid van de promovendus moeten benadrukken, zijn aan hem niet besteed. En van een bepaald docerend toontje (zoals bij Snoek, die graag de geleerde professor uithangt met zijn voordurend 'zoals we toen zagen'), wil hij helemaal niet weten. De ware biograaf moet zijn materie dus beheersen. En dat vraagt veel, veel tijd: gaan praten met nabestaanden, snuisteren in allerlei archieven en ten slotte alles in een rustig maar vlot verteld verhaal gieten, met respect voor de contradicties en vraagtekens in het leven van de auteur.

**DUMP DE SCHRIJVER**

Het is ook Van Parys opgevallen dat nogal wat biografen zich enkele jaren geleden plots geroepen voelden om van Vlaamse auteurs het doopceel te lichten. Alleen verdént niet elke schrijver een biograaf, vindt hij. Het is minstens even belangrijk dat andere kunstenaars, zoals schilders en musici, de biografie krijgen die hen toekomt. Waarom zouden de gulle subsidies die besteed worden aan biografieën over schrijvers ook niet gelden voor levensverhalen die over buitenliteraire kunstenaars gaan? Van Parys kon na het succes van zijn boek over Masereel geen fondsen krijgen voor een vertaling 'omdat zijn werk geen

schrijversbiografie was', terwijl hij toch een *literaire* biografie had gemaakt — weliswaar over een plastisch kunstenaar. Ook daar hebben de subsidiërende instanties onlangs blijkbaar oren naar gehad, want er wordt nu ook voorzien in ruime, tweejaarlijkse dotaties voor wie een *culturele* biografie wil schrijven. Dat wil zeggen: een biografie over een cultureel verdienstelijke persoon die een band had met Vlaanderen. Wie weet wordt Van Parys binnenkort dus toch nog op zijn wenken bediend. 'We hebben hier in Vlaanderen geen biografietraditie. Fransen, Amerikanen, Duitsers en Britten wagen zich aan biografieën over Rubens, terwijl wij zelf niemand hebben die daar werk van maakt.'

Misschien wordt het daarom tijd om, naar analogie met Nederland, ook een Vlaams Biografisch Instituut op te richten. Er bestaat nu al een Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie in Gent, dat manuscripten tekstkritisch verantwoord heruitgeeft. Het ondersteunt daarbij uitgeverijen die Vlaamse klassiekers weer op de markt willen brengen. De correcte tekst met zijn punten en komma's is natuurlijk het grondproduct van de literatuur, maar de auteur en diens leven zijn minstens even belangrijk. Teksten schrijven zich immers niet vanzelf, ook al wilden postmoderne deconstructivisten ons dat doen geloven. Het zou dus geen kwaad kunnen om de nieuwe belangstelling voor het biografische genre structureel te verankeren. Een dergelijk instituut kan systematisch onderzoek en reflectievorming in verband met literaire en artistieke biografieën stimuleren.

Van Parys wil niet kwijt aan welke illustere Vlaming en enfant terrible hij de komende tien jaar van zijn leven wil wijden. August Vermeylen en Herman Teirlinck, dé verdienen als eersten een biografie, vindt hij. Maar of hij die moet schrijven? Eerst maar even afkicken van Buysse. En lezen wat al die nieuwe collega's hebben uitgebracht. ■



JORIS VAN PARYS, HET LEVEN, NIETS DAN HET LEVEN - CYRIEL BUYSSE EN ZIJN TIJD, HOUTERIJ/ATLAS, ANTWERPEN/AMSTERDAM, 656 BLZ., 49,90 EURO.

ARIJEN FORTUIN EN ANDERE, BESPOTTELIJK MAAR AANGENAAM, DE BIOGRAFIE IN NEDERLAND, SAS LUBBERHUZEN, AMSTERDAM, 304 BLZ., 22,50 EURO.

HANS RENDERS, HET ZELFBEWUSTZIJN VAN DE BIOGRAAF, IN: ZACHT LAWIJD, JD. 6 NR. 2 (MAART 2007)

*De Toeg*

Joris Van Parijs schrijft een ambitieuze biografie van Cyriel Buysse (1859-1932)

# ‘Buysse had

Vijfenzeventig jaar na zijn dood krijgt de Vlaamse schrijver Cyriel Buysse eindelijk de kloekke biografie waar hij recht op heeft. Gouden Uilwinnaar Joris Van Parijs reconstrueerde het leven van de ‘grootse struise steenrode gezonde keref’, die met naturalistische, orverbloemde romans als *Het recht van de sterkste* (1893) de Vlaamse literatuur op haar grondvesten deed daveren. Interview met een nuchtere biograaf: ‘Ik bewonder zijn werk, maar heb geen moeite gedaan om zijn kleine kantjes te camoufleren.’



Van modderschrijver tot ‘grand old man’

“Het is onze plicht de veelbelovende jongeren te waarschuwen tegen die modderliteratuur [...] die noch met one kanst, noch met onze zielel stroomt. Haar schilderlingen [zijn] overdreven, vals, onwaar, omdat het later en later is ons volk als bederven en bezwaart licht te stellen”, zo meldt het *Beijlecht Stambled* op 5 februari 1898 over het werk van Cyriel Buysse. De opsteller spreekt ook van “monstrachtige paddenstoelen, zorgvuldig gekweekt in den muffigen kelder van het anonieme realisme”. Gaat het hier om een wet tot verbodening van de schrijver? Welnee. De tekst is het juryverslag van de vijfjaarlijkse wedstrijd voor Nederlandse Letterkunde, die hem uitsluitend ontving. Hij mag exemplarisch beten voor de tonnen bagger die de ‘volkschrijver’ Cyriel Buysse lange tijd te incasseren kreeg. De grolgebekte volkman, de zekere stoffigheid, het ruwe naturalisme en de sociale inslag van proza als *De binnentekker* (1890) en *Het recht van de sterkste* (1893) veroorzaakten alom stemloos, temeer

omdat hij voor zijn bokkige, gebelohende personages (strijktijl jette vlt zijn gebaardere Nivelle. De vrijzinnige Buysse trok het zich niet aan: “Ik heb mijn geweten klaar: ik ben niet achteloosgeschrokken voor de waarheid.” De fabriekscapoon had trouwens veel meer pijn op zijn boeg dan zijn image liet vermoeden. Welkeaar gepakt en gezwaaid in het Oost-Vlaamse Nivelle was Buysse ook een volkswonderlicus en een komediant, dol op ritzan en een van de eerste autobiografen. De auteur van het legendarische toneelstuk *Het gezin van Poesel* (1893) stond decennialang in het brandpunt van de Vlaamse literatuur, zo toont Joris Van Parijs (“1344”) overtuigend aan in zijn gemoedeerde biografie *Het leven, niets dan het leven*. Cyriel Buysse en zijn tijd.

Van Parijs, die voor zijn biografie over Frans Maerlincx (1996) in 1996 de Gouden Uil ontving, volgt met minnelijk ver het parcours van Buysse. De lange uit gaat van zijn geboorte- en ankerpunt Nivelle naar New York, waar hij op verplichte zakelijke gaat, en naar Den

Haag, waar hij zijn vrouw vindt en vriendschap sluit met Louis Couperin. Daar maakt de “boekhouder der maatschappelijke passie” (zoals Richard Wilson hem noemde) zich “een haagse foortaanheld” eigen. Zijn beleven naar de Leuvense doet hem des zomers terugkeren naar het paradijselijke Nivelle-Rose te Ahtene. Intussen tuft ook hij rond door Frankrijk, onder meer naar Nice, hij zijn andere boezemvriend Maurice Maerlincx. In zijn nederig wordt de grond oit/maar zwaar verwordt met de Oud van baren. Geen wonder dat Van Parijs’ biografie een mer 4 kane is, die door haar omvang de detaillering de modale lezer misochten lichtjes kan afschrikken. Toch is het fissaal een zeer gemoedeerd en goedvol petent geworden van een paradijsaal genoot on-Vlaamse stribent, “een vinnachte gentleman van het hart” die schrijft als een levensbehoefte zeg. “We schrijven maar glimpen afkeer! Dat is en nie moeijlijk! Ge schrijft gij de dingen lijk of ze gellend zijn en ge doet er ‘b’ betere geveel bij!” (16.)

WIMMERS LIPMAN

**Er zijn in de loop der jaren tal van deurbtudies verschenen over het werk van Cyriel Buysse, maar een uit de kluitten gewassen en streng onderbouwde biografie ontbrak. Hoe bent u er toe gekomen om deze beneklas op uw schouders te nemen?**

Joris Van Parijs: “Het is rigedijk allemaal wet geleidelijk gegaan. Ik ben me in Buysse begonnen te verliezen als vertaler van mijn biografie over Frans Maerlincx. Op een gegeven moment wachte ik op de figuur van de Franse schrijver en vertaler Louis Maerlincx, die kan helder raasteren vrend blok te zijn, al hadden ze hem in totaal andere omstandigheden leren kennen. Hij werd de vertolkende factor tussen mijn Maerlincxstudie en deze Buyssebiografie. Vooral via het bewaard in archieven raakte ik ingewonnen in de Buysseperiode. Aanvankelijk wakte ik slechts een bronveroorde samenstelling, later heb ik de ambachtie uitgebreid tot een heuse biografie. Uitsluitend heb ik tien jaar aan het boek gewerkt, waarvan drie jaar protesteerd ik gewijd aan het lezen en het lezen van de even delen *Voyageboek* werk.”

**Toch wenschilt het leven, niest dan het leven qua aanpak grondig van uw bekende Maerlincxbiografie. U laat geen detail onbesproken, er is een fors notensapparaat en er wordt bijzonder afbundig geciteerd.**

“Mijn ambacht was geweten om zoveel mogelijk over Buysse naar boven te halen. Ik heb gepoed een boek te maken dat de in Buysse getimmerende lezer begreest maar tegelijk als basis langert voor verder wetenschappelijk onderzoek. Ook wakte ik het coloriet van Buysse iad de ritzan gaven. Dat was een evenwichtige bewaking. Buysse heeft de neiging om zelfs in autobiografie of in het leven te beschrijven. Hij maakt er reflexie en verhaalde van.

“Een belangrijk vers lid is ook dat je bij een herblend kamernaar als Maerlincx het oevere kant later zien, een schrijver moet jewel tot leven waken door hem te citeren. Dat werkt jewel-omvangrijke en greff ook een lichtend beeld van de tijd waarin zijn boeken zijn ontstaan. Kijk maar naar de periode 1890-1900, die voor Buysse schrijverchap crucial was. Ik probeer te demontren hoe hij aarde en pekerde of hij dan toch niet vroegst in het frans om te beginnen te schrijven. Op dat moment - hij stonde par in Nederland - diert hij kraan uitpikelen over de flactigantische en nationalitische beknopenheid. Maar algaw ad hij maen dat hij te ver is gegaan en komt hij tot andere inichten.”

**Waarom we meten een van de constanten in uw biografie aanreken: Buysse relativeringvermogen en afkeer van elke boekjengeest.**

“Uderlaad. Cyriel Buysse is nooit te reciperen, gemet door een partij, noch door een ideologie. De greit van zijn werk adert

waal het die hie leven, made wijst het heradreit. Je kant zijn werk kan adertieren als een poging om moeder te psychologisieren de wase aard van de mens en te leren den. Zoeder kan te camoufleren of zonder delingen op te posten: kijk naar *Tante*, kijk naar *Het recht*.”

**Uw biografie toont ook hoeter hij in zijn jeugdjaren voor zijn eigen leven en vrijheid heeft moeten knokken. Daarbij wemde zijn vader het grote obstakel.**

“De oudste zoon van een cirkelwiderkant uit Nivelle stond het wiet zijn vader van dat hij de opvolger van de familie ook zou worden. Maar Buysse zag dat niet zitten en kreeg steeds daarvoor een getrekkere relatie met zijn autoritaire vader. Hij bewte algaw dat zijn toekomst gebent ing, zeker na eening maerwille en gebougen takenemeren naar de Verenigde Staten. Hoewel hij Buysse ten afhaakelijk was van zijn vader lede hij een comfortabel leven. Buysse wilde zijn vloggh verlieten, maar wakt erover terug cononpant te zijn en allen te zeggen. En dat al te zien van de toelage van zijn vader. Pas na zijn deligste is hij getrouwd met de Haagse weduwe Nelly Dypertick. Tot dan heeft hij volop geproederd van de wettend en de status van zijn moeder.”

**Aanvankelijk bedreef hij de literatuur bijna stiekem, al kreeg hij wel stimuli van zijn moeder en tante, de granteur Virginie en Rosalie Loveling.**

“Zijn moeder zat tussen hantier en aambekid, gepoed tussen een eigenzinnige vader en een koppige zoon. Buysse konste die het gevoel dat hij aan zijn kant stond. In in de cruciale periode stond hij zeker ook staan bij zijn vroggenerven tante Rosalie. Zij schreef bijzondere beid dat “vadersen niet de eigenheim van hun ouders, maar hun eigen leven moeten kiezen”. Dat blok Buysse als maek in de oren. Het zij tonen zijn vader en hem leert pas als hij merkt dat zijn moer back wat geld begint te verdienen aan het schrijverchap.”

**Zijn eerste naturalistische verhalen zoals *De binnentekker* (1890) benarnden klop een veelbesproken repetitie. Klopt het dat het de vrijzinnige Buysse, die welens de kanten in het donker kniep, zelfs parren speelde bij het vinden van een geschikte vrouw?**

“Buysse kampte met het imago van flere flure. Dat bleek ook bij de toemalting tot de gewaantene *Leuven Beocarine*. Gelukkig is hij daar niet getrouwd met geerakt. Aan haer had hij te dat gevel moet bekenen dat hij niet meer zou schrijven. “Vrijzinnige boeken en gezetten zouden uit het baan verbannen en door katholicke werken verangene worden”, zo schreef hij later. Beocarine was een pro dact van de streege Gertrude mettersen had Nieuwewoudsch, zo liet geen midde concosie bar.”



# lak aan elk kapelletje'

Schrijverder is de affluëte onstreeks 1882 met Rosa Rooses. Paps is overtuigd dat hij een slecht mensch is en hij heeft ons dat a plus b bewezen dat het zoo is', schrijft ze aan Buysse na een zoveelste huwelijksaanzoek van zijn kant. Was zij zijn grote liefde?

"Ik denk het wel. Het is veelzeggend dat Buysse haar brieven een leven lang heeft bewaard. Rosa's vader Max Rooses, conservator van het Nationaal Museum van Antwerpen, wilde onder geen beding dat ze trouwde met hem. Het waren allerlei onoverkomelijke redden ter ere gekomen over de heiligschrijving van Buysse. Nu hield hij de Heerde Max Rooses wel waardering voor zijn talent en was Rosa ook niet over haar oom verhold op 'Cyndel'."

U besteedt terecht veel aandacht aan de atmosfeer van zijn geboortedorp Nieuve. Het valt op hoezeer Buysse in de loop van zijn schrijverscarrière is blijven terugkijken naar Nieuve en de Leiestreek, ook toen hij in Den Haag woonde.

"Nieuve is het onbetwistbare referentiepunt waaruit hij kijkt, vanuit, bij de dichters. Traagere met satirische beelden van de groentesaai van Nieuve. De pittoreuze figuren die hij tijdens zijn toelopen tegen het lijf liep op het platteland in Zalfelan, Derive, Latour of Alouze, die typen & karik, om het met twee tårten van zijn boeken te zeggen, spieken erg tot zijn verbeelding. Strakke laars, kooispeelvoet, dekluisworen, dandefontene lappers, kon rinnen. Buysse was er mateloos door gefascineerd. Hij moet een fenomenaal geheugen hebben gehad voor zo'n historiek en nauwkeurige situaties. Zijn eigenlijke talent was dat hij die personages in een zin kon opvepen en ze ook in stevige dialogen kon zetten. En hij wist altijd zeer goed wat er leefde, ook toen hij in het Mareson hove te Nieuve de zomers doorbracht. Buysse catalogiseert als 'een jonker die op een kastel woonde en die vanuit zijne hoogte overgafteken heeth op de kooispeelvoet', zoals Sijne Strouwen in Buysse's dood is bevel, getuigt dat ook gewoening van lokale wil."

Zijn Buysse's personages voor de hedendaagse lezer niet vooral excentrieke getuigen van een voorbije tijd?

"Zo gedateerd zijn ze niet. Kijk maar eens naar programma's als Man bij hond. Die figuren die daar worden opgevoerd lijken zo ontrop uit het werk van Buysse. Althoewel, hij liet de mensen vaak hun eigen opvattingen Over Vlaamse taal spreken. Dat klinkt vreemd levende, maar je moet het natuurlijk wel verstaan. En zo beperkte hij omgaten zijn kritische taal van Vlaanderen en in Nederland."

Toch is het opmerkelijk dat hij in de eerste jaren van zijn schrijverschap met zijn verhalen vooral ouderwisk vond bij

Nederlandse literaire tijdschriften. De bloesentekker verschijnt in 1890 eerst in De Nieuwe Gids van Willem Kloos en ook Nederlandse uitgeverij blijven hem met open armen ontvangen.

"In Nederland had men toen een zwak voor en Nederlandse en gallicistische en druktalingen, waar Buysse natuurlijk levendig mee was. Als je Louis Couperus leest, dan merk je dat het bij hem wenselijk van de Franse aandrakingen en wensdingen. Je komt je dat en niet meer stoesd ten maar dertig had het Frans in Nederland een hoge status. Aan het hof in Nederland werd tot aan de Eerste



De personages die Buysse opvoert, zijn totaal niet gedateerd. Kijk maar eens naar programma's als 'Man bij hond'. Buysse laat de ware aard van de mens zien

wereld was hij them gesproken. En zo plede de adel zich aan het hof en spiegelde de besorgenis zich aan de adel. Dat is één ding. Het heet anders is dat het Vlaamse dialect ook vroetich en aantrekkelijk werd gevonden. Dat merkte je ook aan de toenmalige populairen in Nederland van Sijne Strouwen en de vroege Herman Terheek."

Buysse was een van de eersten om het Franse naturalisme een Vlaamse bedding te geven. Hoe dwingend en blijvend was de impact van Emile Zola, schat u?

"Zeker in het begin van zijn carrière was die invloed aanzienlijk. Zoals te merken is in De bloesentekker. Het greth van Poesnel en ook hier zucht van de sterkte. Maar

tien jaar later heeft Buysse gevraagd dat hij dat laatste boek telkens anders zou aanpakken. Dat is relatieve bij af volop het deontologie van Zola. Hij vond het te wespeluis b dat allen door erfelijkheid bepaald zou zijn. Een andere gastenwoner was zeker ook de Franstalige Belg Camille Lemonnier. Buysse herkende diens sentiment. Het primitieve leven van de boeren, de seksuele drift en de ellende van de gewone man. Ook Guy de Maupassant, Georges Leclercq, Herman Heijermans en de Duit Vlaaming Edmund Spitta hebben sporen nagelaten. Het naturalisme is bij Buysse steeds een boven- en onderstroom gebleven. Maar ook zonder de invloed van Zola zou hij bij dezelfde thema's zijn uitgevonden: hij zag dag in dag van de eendragt leven van de mensen rondom zich en wist van hoe sterk een menselijke wet bepaald door omgeving, door opvoeding."

U omschrijft de rode draad van zijn werk ergens lapidair als 'de hypocrisie van de fatsoensmoraal in een standenmaatschappij en de perverse gevolgen voor de relatie tussen man en vrouw'.

"Kort en duchtig kan ik het niet samenvatten. Wel een zijn verhalen gaan over de buitenmensen en de boeren, maar hij had evenwel oog voor de bourgeoisie en de landadel. Ook zij leefden opgroeten in de onvrede van hun klasse. Je kon toen geen contact hebben met mensen van buiten je stand, het staan een huwelijk je had je te houden aan de regels, anders werd je uitgesloten."

Stuk voor stuk zijn het loodzware thema's. Maar toch kijkt je ervan op hoezeer Buysse ook overweg kon met humor en zelfironie? Zie bijvoorbeeld naar zijn talloze reïncarnaties of de luchtigheid van Per auto...

"Hij bedroef een heel eigen soort humor. Buysse relativerde zichzelf voortdurend en zette zichzelf ook de havelkijp te kijk. Het is altijd een van de redenen waarom alles nu nog zo fris en herkenbaar overkomt. Denk maar aan het satirische verhaal 'Afolken. Vreemd als het over ironie in de Vlaamse literatuur gaat, wordt er altijd gesproken over Willem Elschot. Maar bij Buysse is dat gevoel evengoed overneembaar. Bij zijn rival Sijne Strouwen, die zich in lange lachdachtelijke jargon uitvleed, is dat niet weer totaal aanwezig. Het was hem nu ook zo overneembaar maakt. Dat gevoel ook de vrolijke taal van het leven merk je bij Buysse ook in zijn vriendschappen, zoals met Maurice Maeterlinck en Emile Clau. Ze mochten aan de lichte ironische, keuzelijke avonden hebben doorgedrukt."

Uw biografie wilde uitdrukkelijk ook 'korte momenten' maken 'met de vele clichés en vooordelen waarmee Buysse zijn leven lang werd achtervolgd'.

Waarom ergerde u zich vooral?

"Ten laatste iklicht is zijn houding tegenover de kerk. Er bestaat geen twijfel over dat de liberaal Buysse onbevooroordeeld was. Maar als opgevoerd was hij niet gekant tegen de godsdienst an sich. Nietszins kan in zijn Verzaamd werk ook maar een bladvleug aantreffen waarin hij iets onmens of huvelijk over de godsdienst zegt. Dat mag studeel ook eens heradrukt worden. Hij was vooral bij gekant tegen een godsdienst die worst misbruikt door een politiek systeem, zoals we over de hordanemokratie zien. Hij moest zijn hebben van een materiaal die de vrijheid van meningsuiting onderdrukt. Er is ook gezegd als er pastoor in zijn werk voorkomen, zijn dat telkens karikaturen. Ook dat klopt niet. Nou ja, in een paar gevallen heeft hij zich met kunnere beschouwen, (lacht) terecht er waren nu eenmaal plaatselijke potentaten die hun parochie met het en verkwamen bedroeven. Maar zijn eerste trek ook heel wat sympathieke katholieken. En zeker na de Eerste Wereldoorlog had Buysse ook persoonlijke contacten met mensen als Jan Leclercq, die een poging deed om de katholieke hoven van Buysse te doorbreken."

Ondanks al dat moddergooten en al die weerstand was baron Buysse nu het eind van zijn leven een gefluoreerd schrijver, die flink verkocht in Vlaanderen...

"Sijne doel gelyk is er gekant te worden in mijn eigen land schijnt het dan ook bevel te zijn". Sijne Buysse in 1925 in een brief aan zijn uitgever Jan Dikboerh. Vandaar dat ik me moeilijk kan verzoemen met de uitroep van Gerard Walschap, die in 1943 Buysse uitroepde als 'de bekende onbekende'. Je moet dat wel relativeren. Daarwil hij in katholieke talen ingevuld verhoeden of niet overhalen was, werd een boek als Het eerste in alle kringen geliefd gebleven."

Misschien bedoelde Walschap dat Buysse als auteur vrij snel wegdeemende na zijn dood?

"Je kunt niet zeggen dat hij echt populair of heel bekend is gebleven. Maar dit bij helemaal niet moet werd gelezen, is niet waar. In zijn jeugd was er hem uitgegeven en zelfs goed verkopende omstandigheden. Al was het tragisch dat een roman als Tante, die samen met Jijman van Elschot toch als een van de beste romans van het interbellum kan gelden, lange tijd en tot voor kort niet meer in de gewone boekhandel verkrijgbaar was. Het is kennelijk het lot van alle Vlaamse schrijvers om het begin van de twintigste eeuw met uitsondering van Elschot. Niemand heeft Buysse een van de meest gewaardeerde van zijn generatie. Al heb ik niet de behoefte om allen wat Buysse schreef van stonterwerk uit te roepen."

In uw biografie boedt u zich voor perthente waardeoordelen.

Vandaar de vraag: hoe zou u het belang van de schrijver Buysse in zijn tijdvak willen samenvatten?

"Voor mij is Buysse in de eerste plaats een onovervallen voorlezer. Hij doet ook talloos in een periode waarin de katholieke moralisatiegevoering was. Hij is dan wel zijn tijd gekant, als liberaal konden en hove moedigen onder druk zetten, zoals bij de katholieke Strouwen, Timmermans en Walschap wel het geval was. Dat maakte hem ontzagzaam aanwezig. Hij liet zich alleen vande wijf brengen en had voor de tijd sprekend weerstandverende standpunten. Hij heeft zich afgezet tegen het idee dat een vrouw enkel over haar gronmacht leest en gewinlijk talen werd geschied. Eigenlijk heeft hij een effect gehad. Buysse een wat aangezien van de begroeten van de uitgeverij, maar hij had metrop door dat daar ook wel een respectabel leestte. Hij heeft ideologisch altijd zijn handen vrij willen houden."

Eigenlijk heeft Buysse altijd voorrang gegeven aan zijn schrijverschap, zelfs tot hij erbij neerviel?

"Voor Buysse was te hopen bijna een fysieke behoefte. Hier je je vrommes opneem de gualid met Franse Maerdel voor hove was het even belangrijk om tot de laatste snik honterswerk te blijven afleveren. Toen Buysse ziek werd, wilde hij die laatste romans De opvoeren per te afwerken. Met de wagen werd hij naar Dierle gebracht in zijn schrijfbureau op de Molenbeek. Hij maakte er met meer de trap op. Het moet erg oncomfortabel geweest zijn. Toen heeft hij allicht gedacht: als dat niet meer kan, dan loof ik het weer niet meer. En hij is vrij veel gestorven."

Website: Cyriel Buysse Levenschap: <http://www.pardons.be/werk/21/index.html>

## Het boek



JORIS VAN PARYS  
Het leven, niets dan het leven.  
Cyriel Buysse en zijn tijd  
Fotografieën, documenten, brieven, 2007, uitgeverij, 2007, 2007, 2007, 2007

JORIS VAN PARYS 'ECHTER DAN ECHT' | ACHTER DE SCHERMEN

Gouden Uilwinnaar Joris van Parys werkt twaalf jaar aan biografie van auteur

# “Cyriel Buysse praatte graag met buitenmensen”

Een monument van papier voor een Vlaamse gigant uit de letterkunde. Zo kun je het levensverhaal van bijna 1.000 pagina's noemen dat Joris van Parys (63) schreef over Cyriel Buysse (1859-1932). Het boek *Het leven, niets dan het leven* werd zopas bekroond met de Prijs van de Provincie Oost-Vlaanderen voor essay en monografie.

## ● STEKENE

U belicht in uw boek de hele Buysse van zijn werk en de relatie met zijn tijdgenoten tot zijn afkeer voor de doelen waarin vrouwenboeken werden opgeborgen. Valt er nu nog iets te schrijven over Buysse?

**Joris van Parys.** Een biografie moet de ambitie hebben en zoveel mogelijk naar boven te halen, maar niet de pretentie om het laatste woord over iemand te zeggen. Omdat ik me nooit heb gebaseerd op één enkele bron, ben ik er vrij gerust in dat er geen dingen meer boven water zullen komen waardoor wat in het boek staat, onjuist zou blijken. Maar het zou me niet verbazen als er nog brieven opdulken die de moeite waard zijn om in een herdruk te worden verwerkt.

Voor dit boek bent u twaalf jaar in de weer geweest?

Het waren twaalf boeiende jaren. Voor eind 1995, een half jaar nadat mijn boek over Frans Maserel (waarvoor hij de Gouden Uil kreeg, red.) was verschenen, besliste ik al om iets met Buysse te gaan doen. Dat is gekomen door een gemeenschappelijke vriend van Buysse en Frans Maserel, de Franse schrijver Léon Baragellette. In het begin wilde ik alleen met de correspondentie een biografie samenvoegen. Maar er waren te veel gaten en onduidelijkheden. Toen ik dat vaststelde, zat ik al zo diep in Buysse dat ik me voornam om een echte biografie te schrijven. Weet je dat ik het laatste hoofdstuk eerst heb aangepakt, omdat ik niet het risico wilde lopen dat de laatste levende getuigen zouden verblijven zijn wanneer ik aan dat hoofdstuk toe zou komen. De noot van de toenman van Afnee was getuige van het moment dat Buysse ómwel werd en een paar weken later overleed. Hij deed me 70 jaar later het verhaal alsof hij het nog zo voor zijn ogen zag gebeuren.

Buysse had in zijn jonge jaren de naam een florerfluitte te zijn, waardoor hij botste met zijn strenge vader. Hoe speelde hij het klaar om een rijke Nederlandse weduwe met drie dochters te trouwen en zijn verantwoordelijkheden op te nemen?

Dat vraagt iedereen zich af. Er was plots een grote kentering op alle gebieden: Buysse woonde tot 1895 in Nevele, een boerderij. Ineens kwam hij in Den Haag terecht en dat was een andere wereld, zeker in de Hollandse bourgeoisie van die tijd. Dat moet een cultuurschok geweest zijn, zoals de eerste keer dat hij naar Amerika reisde. Drie jaar nadat ze getrouwd waren, huurde het echtpaar een groot landhuis in Afnee. Daar woonde Buysse van de vroege lente tot de late herfst. Zijn vrouw Nellie en de kinderen kwamen in de zomer. Met de jaren leefde hij meer en meer alleen en bracht hij alleen nog de weken rond nieuwjaar door in Den Haag.

Was Rosa, de dochter van Max Roosen, de conservator van het Museum Plantin-Moeruis, zijn grote liefde?

Uit wat ik heb gelezen, was dat wel zo. Buysse sprong stordig om met brieven. Maar alle brieven van Rosa Roosen - 56 - zijn keurig bewaard gebleven en verpakt met een strik eromheen. Dat zegt veel. Die van Buysse aan haar zijn verloren gegaan. Wellicht zijn ze verbrand, want haar vader kende de relatie af. Met zijn vrouw leek het een paar verstandhoudend. Maar ik hoorde van de familie dat er tussen de echtgenoten toch een gemeenschappelijke affectie bestond. Er was al snel een nauwe band met zijn stiefdochter. Hij schreef en las dierenverhaaljes voor aan de kinderen. Voor zijn echtgenote was dat belangrijk: zij zocht een goede vader voor haar kinderen.

De rode draad in uw boek is het feit dat Buysse nergens bij hoorde.

Nee, hij was een Eindhovenling. In het katholieke Vlaanderen was hij vrijzinnig. Hij was een liberaal met socialistische sympathieën. En hij voelde zich niet echt thuis in de burgerij, al was hij de noot van een fabrikant. Hij had de liever met buitenmensen. Zij leverden hem ook de stof voor zijn verhalen. In zijn boeken bracht hij zaken ter sprake die taboe waren, waardoor hij botste met de klerikale kring. Buysse werd voortdurend afgewogen tegen Scijn Streuvels. Ze schreven allebei over het Vlaamse buitenleven. Maar Streuvels heeft zich geschikt naar de katholieke normen van die tijd en had daaraan zijn succes te danken. Richard Minne zei: het is Buysse's grote verdienste dat hij vrijheid van onderwerp en behandeling heeft gevoerd. In die zin staat hij aan het begin van de moderne Vlaamse roman. De kritiek kroeg geen vat op hem. Hij werd verdacht gemaakt, zijn boeken waren verboden lectuur voor katholieken. Maar zijn critici konden hem niet doodmaken of brooddroven. Als aandeelhouder van de chocolafabriek in Nevele was hij onafhankelijk van de inkomsten van zijn boeken.

Over kritiek gesproken: dan hebben we het nog niet gehad over de Vlaamse Beweging.

Ja, zijn ondoordachte uitspraken uit 1897 over flaminganten hebben hem de levenslange reputatie van Vlaamsbaer opgeleverd. Hoewel hij al kort na 1900 veel positiever is gaan denken en schrijven over de Vlaamse Beweging en zich zelfs een paar keer publiek

excuseerde voor zijn vroegere uitslatingen, zijn veel flaminganten hem blijven beschouwen als een franskluis. Waarmee die zogenaamde franskluis dan in het Nederlands wilde schrijven, daar stonden ze niet bij stil. Een actieve rol heeft hij in de Vlaamse Beweging niet gespeeld, maar met zijn boeken heeft hij een belangrijk aandeel gehad in de ontvoering van Vlaanderen.

Buysse was een man van de wereld. Hij kocht al vroeg een auto, heeft veel gereisd in Europa, is in Amerika en Marokko geweest, had internationale contacten. Maar hij was geen kosmopoliet.

Hij was een toerist van het goede soort, maar hij bleef een toerist. Als hij ergens was, wilde hij zo snel mogelijk terug. Net zoals zijn tante-schrijfster Virginia Loveling, die naar Australië reisde en bij haar aankomst al meteen naar Gem wilde vertrekken. Het zat blijkbaar in de familie. Kosmopoliet was hij in die zin dat hij wel sterk gehecht was aan de geboortegrond, maar dat zijn geestrijke horizon veel verder reikte dan Vlaanderen.

Kan het werk van Buysse de lezer nog aanspreken?

Dat vind ik wel. Willem Elsschot vond Buysse's roman *Tintin* een prachtig boek omdat de personages zo echt zijn. Levende mensen. Dat geldt voor alle romans en verhalen die behoren tot Buysse's beste werk. Bij sommige figuren en tafereelen in *Max bij hond* op te moet ik verwijzen naar Buysse denken. Gerard Walschap en Louis Paul Boon waren grote bewonderaars maar ook Leo Phylisier.

heeft hij sterk aangesproken: hij heeft zijn schrijverseeping ontdekt na leestijd op school van De vrank van P. Buysse blijft ook modern door zijn ironie en zelfspot, bijvoorbeeld in zijn journalistiek werk uit de Eerste Wereldoorlog en zijn Amerikaanse herinneringen. Hij steekt na zijn eerste reis naar Amerika de draak met zijn humoristische pogingen om zich met het westelijke Engels dat hij heeft geleerd, uit de slag te trekken.

De foto's vormen een aangename afwisseling met de tekst.

Je bent de eerste die dat vermeldt. Ik heb er veel tijd aan besteed. Inderdaad, die foto's zijn een stuk cultuurschiederis. Sommige, zoals de Nevele streeptraper die voor de Eerste Wereldoorlog paardensmede verzamelde om te verkopen, zijn echt reikame tijdsdocumenten.

Jan DE VRIENDT

Alf Boon, met als het leven, iets van Parys, uitgegeven bij Manteau/De Persgroep. Joris van Parys signert op de Boekenmarkt in Kortrijk op zondag 11 november tussen 10 en 13u aan de stand van Manteau.



Foto: Ingeborg Veltjens

ACHTER DE SCHERMEN | JORIS VAN PARYS 'ECHTER DAN ECHT'

# Monument voor een vuilschrijver

De katholieke kritiek vond hem een 'perverse decadent'. Maar het werk van Cyriel Buysse (1859-1932) staat nog altijd als een huis.

TOON HORSTEN

Dat het met Cyriel Buysse uiteindelijk nog iets geworden is, zal zijn naaste familieleden hebben verbaasd. De jonge Buysse leerde slecht op school, hing in bedenkelijke kroegen rond, zat achter de vrouwen aan en wilde ook voor de rest niet deugen. In zoverre zelfs dat hij door zijn vader - een welgestelde cichoreifabrikant - een tijdje naar Amerika werd gestuurd om een amoureuze liaison beneden zijn stand te smoren. Zijn reputatie in zijn geboortedorp Nevele en omstreken was er dan ook naar. Alleen zijn schrijvende tante Virginie Loveling nam geregeld zijn verdediging op zich, en had als eerste oog voor zijn literair talent: 'Maar jongen, gij hebt talent, gij moet schrijven!' Zelfs toen hij al enig succes had geboekt in literair Vlaanderen bleef zijn reputatie hem achtervolgen. De Antwerpse essayist Max Roosees bewonderde zijn literair werk, maar gaf geen toestemming voor een huwelijk tussen

Buysse en zijn dochter. Pas wanneer Buysse met de Nederlandse Nelly Dyserinck in het huwelijksbootje stapte, daalde er rust neer over zijn amoureuze leven. De rest van zijn dagen zou hij blijven pendelen tussen zijn woning in Den Haag en het buitengoed van de familie in Deurle (bij Gent).

Joris Van Parys, die twaalf jaar geleden al een meesterlijke biografie van de graficus Frans Masereel publiceerde (bekroond met de Gouden Uil 1996), schrijft met veel zwier het levensverhaal van deze liberale, vrijzinnige kosmopoliet met socialistische sympathieën, die in zijn werk als een van de eersten aandacht schonk aan de armen op het Vlaamse platteland. Soms deed hij dat in een naturalistische stijl die aan Emile Zola doet denken, maar Buysse heeft een eigen stem gevonden. Van Parys bespreekt Buysse's literaire klassiekers als *Het recht van de sterkste*, *Het gezin van Paemel*, *Het leven van Ro-*

*zeke van Dalen*, *Tantes*, en hij plaatst ze in hun literaire en vooral maatschappelijke context.

Aanvankelijk krijg je de indruk dat Van Parys erg veel plaats inruimt voor het schetsen van de tijdgeest en andere omgevingsfactoren. Bij verdere lectuur blijkt dat de ondertitel van dit boek niet voor niets *Cyriel Buysse & zijn tijd* is. Leven en werk van Buysse zijn zo ingrijpend beïnvloed door het tijdperk waarin hij leefde, dat het nodig is dieper in te gaan op de omstandigheden waarin zijn werk tot stand is gekomen. Van Parys besteedt ruime aandacht aan de strijd tussen katholicisme, antiklerikalisme, liberalisme en socialisme bij de overgang van de negentiende naar de twintigste eeuw, de opkomst van de Vlaamse beweging en het culturele leven in het Bel-

'Wie rein wil blijven, rake nooit een boek aan van deze auteur'

JORIS VAN PARYS

Het leven, niets dan het leven.  
Cyriel Buysse & zijn tijd.  
Houtekiet/Atlas. 960 blz., 44,50 €.

★★★★



gië van toen.

Vooraf bij de katholieke kritiek heeft Buysse het met zijn directheid verkorven. Hij werd neergezet als 'een veelschrijver die met hoofdzondige bezetenheid een vuilschrijver is'. Het tijdschrift *Nederland* schreef: 'Zou het financieel zo'n voordelige zaak zijn, of is het een soort van brave tegenover koffiehuisvrienden, die er schrijvers van talent toe brengt met hun volle naam boeken te doen verschijnen, waarvan zij geen tien bladzijden aan hun moeder, hun zuster of enige vrouw die zij respecteren, durven voorlezen?' Nog in 1929, wanneer het tijleek te keren en enkele katholieke opiniemakers hun bewondering voor Buysse al hadden beleden, schreef het katholieke blad *Boekengids*: 'Buysse is de type van den perverse decadent, de cynische antiklerikalist, de vuilschrijver die aast op passies, de letterkundige die Vlaanderen, zijn eerlijke naam en zijn zaak meer kwaad heeft gedaan dan iemand zich indenken kan. Wie respect heeft voor zich zelf en rein wil blijven, rake nooit een boek aan van deze auteur, ook liefst niet deze die op zichzelf onschuldig zijn. Laat ons volk niet de smaak krijgen van zulkdanig werk en door het onschuldige tot het slechte komen.'

Daardoor kwam het dat de internationaal georiënteerde Buysse in eigen land pas vrij laat erkenning kreeg, en zijn boeken vooral in Nederland uitgaf. Ook de jury's van de Belgische staatsprijs werden vaak gedomineerd door schrijvende pastoors of hun discipelen, en ze deinsden er niet voor terug om in hun juryrapporten te vermelden waarom Buysse de staatsprijs niét kreeg: 'De schrijver werpt een lelijke smet op zijn werk door dat telkens ploeteren in het vuile, door die grof-zinnelijke voorstellingen, die herhaalde tonelen van verkrachting.' Daar staan uiteraard genuanceerder oordelen van tijdgenoten tegenover, zoals dat van Willem Elsschot over *Tantes*: 'Allemaal echte mensen, echter dan echt.' Of dat van de dichter Jacques Bloem: 'Met Buysse is tenminste een levend mens aan het woord en geen blikken dominee. En bovendien iemand, die vertellen kan – ook iets schaars ten onzent.' In 1920 won Buysse alsnog de staatsprijs.

Ook zijn houding tegenover de Vlaamse beweging lag bij nogal wat Vlaamse intellectuelen moeilijk. Buysse (die bevriend was met Franstalige schrijvers en zelf ook een tijdlang een Franstalige carrière ambieerde) had een hekel aan Franshatende flaminganten,

net zoals hij ook Franssprekende Vlamingenhaters niet kon pruiemen. Hij werd verketterd door de Vlaamse beweging, en enkele ongelukkige uitspraken bleven hem een leven lang achtervolgen. Zoals in Nederland ook niet iedereen het prettig vond dat hij de strijd aanbod met de overdreden drang naar neutraliteit van de Nederlanders tijdens de Eerste Wereldoorlog, die er vooral op neerkwam dat er geen onvertogen woord over de Duitsers mocht vallen.

Van Parys draait elke steen om, bespreekt de rol van Buysse bij tijdschriften als *Van Nu en Straks* en *Groot Nederland*, houdt zijn verhouding tot Emmanuel De Bom, August Vermeylen, Stijn Streuvels en Louis Couperus tegen het licht, en delft ondertussen een hoop nieuwe, onbekende informatie op, ook over tante Virginie Loveling.

Met *Het leven, niets dan het leven* krijgt Cyriel Buysse de grote, definitieve biografie die hij verdient. Het is tegelijk de beste Vlaamse schrijversbiografie sinds *Felix Timmermans* van Gaston Durnez, die op soortgelijke wijze een

open geest, grondige research en een nergens kleffe bewondering voor zijn onderwerp koppelde aan een heldere en meeslepene verteltrant.



Cyriel Buysse naast zijn vrouw Neilly. >>>

# De Bataaf geworden Belg

Vuilschrijver en papenvreter Cyriel Buysse (1859-1932) was de Vlaamse Zola

Uitgespuugd in België kwam schrijver Cyriel Buysse door een huwelijk in Nederland terecht. Hij werd een literaire *trait d'union*, die bij voorkeur over de onderkant van de samenleving schreef.

Joris van Parys: Cyriel Buysse. *De Vlaamse Belg en andere literaire avonturen*. Atlas/Houtekiet, 956 blz. €49,90

JACQUELINE BEL

**E**en vuilschrijver en een vrechschrijver. Een anti-flamingant en een papenvreter. Zo stond de schrijver Cyriel Buysse (1859-1932) in het overwegend katholieke Vlaanderen tijdens zijn leven bekend. Men beschouwde hem als het type van de 'perverse decadent, de cynische antiklerikalist, den vuilschrijver die naast op passies, de letterkundige die Vlaanderen [...] meer kwaad heeft gedaan dan iemand zich indenken kan'.

Dat schreef althans de Vlaamse katholieke boekspijter in 1927. Op dat moment had Buysse, die in 1890 debuteerde, al vele literaire titels op zijn naam staan. In Nederland liepen zijn romans uitstekend en werd hij vaak levend besproken. 'Met Buysse [is] het minste een levend menschen aan het woord en geen Mikken dominee', zo stelt de dichter J.C. Bloem in *De Gids* in 1928. 'En bovendien iemand, die vertellen kan - ook iets schaars ten onzent.' 'Du Perrou was het met Bloem eens. In 1929 noemt hij in zijn dagboek dat er in de Nederlandse literatuur op dat moment eigenlijk maar drie of vier genietbare auteurs zijn. "Willem Elschot, Nescio, Buysse en misschien nog iemand.'

## Buysse's wilde Vlaamse jeugd resulteerde in enkele buitenechtelijke kinderen

In de dikke, zeer lesbare biografie van Buysse beschrijft Joris van Parys leven en werk van deze ingendraaide Vlaamse auteur wiens romans gekenmerkt worden door een strakke stijl, scherpe pen en ironische toon. 'Y Bollen' (1906), *Het ezelen* (1910) en *Tante* (1924), zijn daarom ook nu nog vlot te lezen, en hetzelfde geldt voor zijn vroege naturalistische werk. Van Parys gaat chronologisch te werk en belicht ook uitvoerig cultuurhistorische achtergronden. Hij verdoelt het leven van Buysse en daarom ook zijn boek in drie delen.

De fabrikanzenzoon Buysse, neef van de destijds bekende schrijvende zusters Rosalie en Virginie Lovelling, had een wilde

jeugd in Vlaanderen, die resulteerde in enkele buitenechtelijke kinderen. Als jongeman reisde hij drie keer naar New York. Voor zaken, zo was het verhaal, maar misschien ook om uit de buurt te zijn van zijn uit de hand gelopen affaires. In 1890 trouwde hij met Nelly Dysterinck, een kapitaalcrachtige Haagse weduwe.

Tot ongenoegen van de oude Buysse wilde zijn zoon hem niet opvolgen in de cichoreifabriek. Cyriel wilde schrijver worden. Een groot deel van zijn leven woonde Buysse in Nederland, het land van zijn echtgenote, waar hij actief deelnam aan het literaire en culturele leven. Zo vormde hij samen met zijn vriend Couperus en de criticus Van Nieuhuys de redactie van het Nederlands-Vlaamse tijdschrift *Oover Nederland*, opgericht in 1903. De zomers bracht het echtpaar door op zijn Vlaamse buitenhuis, La Maison Rose. Hun vele gasten werden onthaald op champagne.

Buysse was een literaire *trait d'union*-figuur tussen Nederland en Vlaanderen, zo laat Van Parys zien, en is ook om die reden interessant. Toegemeten ergerden zich overigens aan deze dubbelrijdigheid van wat sommigen de 'Bataaf geworden Belg' noemden. In Vlaanderen constateert zijn latere bewonderaar Bekelmann rond 1900: 'Sinds hij in Holland verblijft groeiden hem stijve hooge halsboordjes rond den nek'. De Nederlandse Netscher noemt hem in dezelfde tijd 'een drukke, schreeuwertje, lawaaitje Belg'.

### Pikante tafereelen

Buysse maakte zich in Vlaanderen nagenoeg onmogelijk door zijn kritiek op de destijds oppermachtige katholieke kerk en zijn gedetailleerde beschrijvingen van pikante tafereelen. Hij maakte zich bovendien in eigen land bij velen geïrriteerd door kritiek op de Vlaamse beweging. Flaminganten beschreef hij als 'een kleinke profiteurs, warhoofden en geborenste gansen'. Ook al berispte Buysse zijn kritiek later, verliet mensen zonden hem zijn uitlatingen nooit vergeven. Vlaanderen was immers bezig met een bittere ontvoogdingsstrijd en, zo vonden zijn tegenstanders, Vlamingen moesten vechten voor hun eigen positie.

Buysse's literaire familieleden, de zusters Lovelling, die hem al vroeg met de literatuur in contact hadden gebracht, zorgden voor mooie bladzijden in de biografie. Zo ook Buysse's deelneming aan het vervoerwende avant-garde tijdschrift *Van Nu en Straks*, hij was bevriend met kunstenaars als Emile Claus, en met schrijvers en dichters als Camille Lemonnier en Emile Verhaeren, maar vooral met de destijds wereldberoemde Maurice Maeterlinck, auteur van toneelstukken als *Jealousie* en *Molliandik*. De in het Frans schrijvende Nobelprijswinnaar (1911) werd toen beschouwd als een modern mysticus. Dat Maeterlinck niet alleen van het hogere hiërarchische, bleek onder meer uit zijn passie voor auto's. Samen met Buysse scheurde hij als een van de eerste Belgische automobilisten over de Vlaamse wegen. Ook Buysse bezat al snel een auto.

In Vlaanderen had Buysse last van maar één grote concurrent: Séjtin Strevéls. De rivaliteit tussen Buysse en de veel jongere, in Vlaanderen zeer geliefde Strevéls, loopt als een van de rode draden door de biografie. Toen Strevéls in 1911 voor de tweede keer de Vijftiende Staatsprijs kreeg voor letterkunde, ontmond er een literaire rel in Vlaanderen. Jongeren scharden zich achter Buysse. Toch zou hij nog tot 1921 moeten wachten voor hem de Staatsprijs werd toegelaten. Pas op zijn 70ste, in 1929, werd hij officieel gherdijgd. Uiteindelijk werd hij zelfs in de adelstand verheven. Vier dagen voor zijn dood kreeg hij de titel van baron.

Buysse debuteerde in 1890 met 'De bierzetsteker', een zwaar en gruwelijk naturalistisch verhaal over een ongewensd landarbeiderskind dat bezwijkt omdat zijn moeder hem openlijk verwaarloosde en zwaar mishandelt. Het verhaal verscheen in *De Nieuw Gids*, het Nederlandse tijdschrift onder leiding van de Taalrichter Willem Kloos, dat vanaf 1885 de vernieuwing van de literatuur propageerde.



Cyriel Buysse, geschilderd door Emile Claus, 1913. Museum van Dierck en de Leidsch.

Nederlandse recensenten beschouwden Buysse als een Vlaamse variant van de Franse naturalist Zola, die zonder opsmsuk of commentaar het leven aan de onderkant van de maatschappij beschreef. Zijn latere werk vergelijken eigentijdse critici met het werk van Guy de Maupassant, wegens de licht ironische toets.

Toen Buysse in 1893 ook zijn roman debutant als feuilleton in *De Nieuw Gids* wilde publiceren, schreef Kloos pruts dat er in de nieuwe roman misschien te veel aandacht werd besteed aan seksualiteit. Zo bevat de roman, *Het recht van de arker*, gntwaerd in een milieu van stropers en boeven, onder meer een verkrachtingscène. Dat is een thema dat vaker voorkomt in het oeuvre van Buysse, maar waarvan Van Parys geen bijzondere aandacht besteedt. Kloos, die het boek voor zijn tijdschrift dus te ver vond gaan, bemiddelde wel bij een uitgever. Buysse zou zijn werk daarna bijna integraal uitgeven in Nederland, vooral bij Van Dishoeck, en mede daardoor vooral een Nederlands leespabblic krijgen.

### Maitresse

Van Parys laat door citaten uit Buysse's werk zien hoe zijn eigen tijd hierin weerspiegeld wordt: de armoede op het Vlaamse platteland, de emigranten naar Amerika, de kloof tussen arm en rijk en de sociale strijd. Buysse noemde zichzelf geen socialist, maar zijn werk was onder socialisten wel populair. Dat geldt bijvoorbeeld voor toneelstukken als *Het grote Van Paemel* (1903) dat nog vaak wordt opgevoerd.

In de biografie treden veel tegenpartijen op als bron. Uiteraard de schrijvende zusters Virginie en Rosalie Lovelling, maar ook Vlaamse literaire grootvaders als Karel van de Westeijne en August Vermeylen. Soms met onverwachte bijdragen. De laatste gerst in zijn correspondentie adviezen die aansluiten bij wat een van de romanpersonages van Buysse in *Tante* zegt: het voordeel van trouwen is dat je een eigen vrouw in huis hebt 'en er niet voor naar de stad

hoeft te lopen'. Vermeylen adviseert in een brief om een maitresse te nemen. Het handigste is daarvoor het huispersoneel. 'Poep (neuk, red.) uw dienstmeid' is zijn advies.

Van Parys, die ook een biografie van beeldend kunstenaar Frans Masereel op zijn naam heeft staan, heeft een geslaagde biografie geschreven. Hij gaat transparant te werk. Spelenderwijs verantwoordt hij het gebruik van vele, ook nieuwe bronnen.

## 'Sinds hij in Holland vert groeiden hem stijve hooge halsboordjes rond den ne

zouder ook maar eens zwaarwichtig of saai te worden. Hij lardeert zijn verhaal met wetenswaardigheden en sappige anekdotes, bijvoorbeeld over Rosalie Lovelling die erickend met de jongens buiten sigaretten gaat roken. Ook daardoor blijft dit boek tot het einde boeien.

Het gaat de laatste tijd in het algemeen goed met de biografie in Nederland en Vlaanderen. Willem Oesterspeer was dit voorjaar dan ook wellicht te voorbarig met zijn negatieve oordeel in de *Vindkrans* over Nederlandse biografieën. Zij smaken volgens hem naar 'een hap zomers' en besteden geen aandacht aan de samenhang tussen leven en werk. Maar dat geldt bijvoorbeeld niet voor de onlangs verschenen uitstekende Huis-biografie van Olf Praamstra en ook niet voor de biografie van Van Parys.

Het werk van Buysse, bewonderd, maar ook gekritiseerd door zijn biografist, wordt ingezet om de historische context van het leven van de auteur te beschrijven. Dat levert een veelzijdig en meeslepend boek op. En in de huidige discussie over de vraag of een biografie moet psychologiseren of moet contextualiseren past die van Van Parys gelukkig bij de laatste soort.



'Carél Buysse, de literaire Leeuw van Vlaanderen', karikatuur in het Antwerpse maandblad 'De Boomgaard' uit besproken boek

# Lof voor een 'cynieken antiklerikalist'

**Cyriel Buysse (1859-1932)**, verguisd en bewonderd, had grote verdiensten voor de Vlaamse literatuur. In een nieuwe biografie wordt afgerekend met de talrijke roddels en clichés die hem achtervolgden.

Honderd jaar geleden, schrijft Joris Van Parys in *Het leven, niets dan het leven - Cyriel Buysse & zijn tijd*, werd de schrijver in Vlaanderen nog verketterd als 'een veelschrijver die met hoofdsondige bezetenheid een vuilschrijver' was. Hij botste met zowat alle taboes van zijn tijd. Hij was een vrijzinnig liberaal met socialistische sympathieën, maar ook een tegenstander van zowel de 'Franshatende flaminganten' als de 'Franssprekende Vlaamshaters'.

Nog in 1976, toen de eerste drie delen van zijn verzameld werk verschenen, publiceerde Paul Koeck in *Ebessiers Magazine* een arrogant en denigrerend stuk over het 'te zwaar bevonden' proza van Buysse, 'letterlijk en figuurlijk zwaarder dan een zerk', waar hij nooit meer onder uit kwam. Niets, schreef Koeck, ook geen 'arsenaal aan vernuftige overlevingstoestellen', konden de Vlaamse literator uit 'zijn vegetatieve bestaan' halen. De uitgave van zijn verzameld oeuvre vond hij 'pure papierverspilling'.

Tussen 1966 en 1970 waren nochtans met groot succes vier 'Cyriel Buysse Omnibussen' uitgegeven, die de oude barrières tussen de schrijver en katholiek Vlaanderen goeddeels hebben opgeruimd. Ook nu nog worden zijn boeken herdrukt. *Het recht van de sterkste*, *Tantes*, *Het gezin van Poemel*, *Het leven van Rozeke van Dolén*, maar ook zijn onlangs nog heruitgegeven *Zomerleven* zijn ontegenzeggelijk literaire klassiekers.

Papierverspilling? Het was een bekakte uitspraak, repliceerde Jeroen Brouwers, 'waarin de overschatting van sommige niet écht grote auteurs onverdraaglijke proporties heeft aangenomen'. Meermalen werd de schrijver door de kritiek verguisd als het 'type van den perversen dekadent, den cynieken antiklerikalist, die aast op passies'. In zijn biografie ontrafelt Van Parys zulke literaire scheldpartijen en replieken.

Buysse, die twee jaar in Amerika verbleef en ruim 35 jaar in Den Haag woonde, had een ruimere kijk op de wereld dan vele van zijn



Cyriel Buysse

Vlaamse generatiegenoten. Hij hekelde de bekrompenheid en de politieke blindheid van sommige Vlaamse schrijvers. 'Vlaanderen, het politiek strijdende Vlaanderen, heeft niet altijd gebak gehad met zijn prozaschrijvers en dichters', beweerde Buysse's eerste biograaf Herman van Puymbrouck.

Van Parys, die eerder de met de

Gouden Uil bekroonde biografie van Frans Masereel schreef, rekent af met de vele clichés, vooroordelen en dorpsroddels waarmee Buysse zijn leven lang werd achtervolgd. Pas in 1959, naar aanleiding van zijn honderdste geboortjaar, kreeg de schrijver een postuum eerbetoon in zijn geboortedorp Nevele. Zijn hele leven deden - ook

in het nabijgelegen Gent - allerlei verhalen, gissingen en geruchten de ronde over de viriele zoon van de cichoreifabrikant, die omwille van amoreuze avonturen door zijn vader op reis naar Amerika was gestuurd.

Buysse was een sportieve en imponerende man, een goed schaatsster en golfspeeler. Vanwege zijn 'im-

## Cyriel Buysse

Cyriel Buysse werd geboren als zoon van stijfsefabrikant Ludovicus Buysse en Maria Lovelling, wier twee jongere zussen schrijfster waren. Cyriel maakte zijn middelbare school niet af, moest in 1875 bij vader in de cichoreifabriek komen werken en werd in 1878 bediende van de burgerlijke stand in zijn geboorteplaats Nevele. Dat inspireerde hem tot zijn officiële debuut: de satirische 'Verslagen over de Gemeenteraad te

Nevele'. Zijn reizen naar en in Amerika, bedoeld om er voor zijn vader een cichoreifabriek te vestigen, vormden een belangrijke inspiratiebron voor zijn werk en leverden ook het grondmotief voor zijn laatste roman, *Twee werelden*. Met de publicatie van zijn novelle *De biezenstekker in De nieuwe gids* (1890) vestigde hij voor goed zijn reputatie als schrijver. (Bron: Cyriel Buysse Genootschap; [www.cyrielbuysse.be](http://www.cyrielbuysse.be))

pulsieve avances', schrijft zijn biograaf, had hij al als twintiger een reputatie 'waar hij nooit meer van af zal komen'. De goedlachse huismeid Netje, die het huispersoneel aanvoerde in zijn zomerhuis in Af-snee (het 'maison rose') werd later 'meneer Cyriels onvervangbare factotum' in zijn molenhuisje (het 'palenhuis') in Deurle. Ook dan nog meende het dorp te weten dat ze dat 'ook in intieme zaken' was.

De biografie, die al meteen na het verschijnen de Prijs van de Provincie Oost-Vlaanderen voor Letterkunde kreeg, is meer dan een levensbeschrijving van de door sommige katholieke criticasters uitgespuwde 'Vlaamse balling in Den Haag'. Het is vooral ook een historiografie. Van Parys schetst op de bijna duizend bladzijden van zijn boek een buitengewoon helder portret van het literaire leven tij-

dens het Interbellum. Hij voert zowel Vlaamse als Nederlandse en Franse schrijvers ten tonele met wie de kosmopoliet Buysse omging. Tegelijk is het boek ook een 'zedenschets', een panorama van de veranderende tijdgeest. In de biografie hoor je als het ware de hartslag en de tongval van Buysse tijdgenoten die Van Parys in vele tientallen brieven en literaire commentaren aan het woord laat.

'Geloof me, herlees de ironist Buysse', pleitte de weerbarstige Gentse dichter Richard Minne in 1962, dertig jaar na de dood van de schrijver. In zijn boeken herken je de 'satirische component' die je in veel Vlaamse literatuur aantreft, een 'melankolieke ironie' in de woorden van Minne. Het is een van de grote verdiensten van Buysse dat hij voor de Vlaamse literatuur de 'vrijheid van onderwerp en van behandeling' heeft veroverd, luidt het in de monumentale en met veel zwier geschreven biografie *Het leven, niets dan het leven - Cyriel Buysse & zijn tijd*.

Hij heeft zonder enige twijfel het werk beïnvloed van vele schrijvers na hem, van Willem Elsschot tot Richard Minne, van Louis Paul Boon

tot Hugo Claus, van Walter van den Broeck tot Tom Lanoye. Hij was de pionier van de moderne Vlaamse roman.

Paul Depondt

Op 19 december organiseert de Gentse universiteit een colloquium over Cyriel Buysse en het naturalisme in de Nederlanden naar aanleiding van zijn 75ste sterfdag. Tot 20 december is in Het Pand in Gent nog de rondreizende tentoonstelling *Mijnheer Cyriel te zien*, over zijn leven en zijn oeuvre.

★★★★★  
*Het leven, niets dan het leven -  
Cyriel Buysse & zijn tijd*  
Joris Van Parys  
Houtekiet/Adac, 956 pagina's,  
€ 49,90  
ISBN 978 90 29118 001 8

# Schrijver tussen drie talen

JORIS VAN PARYS: *HET LEVEN, NIETS DAN HET LEVEN*

door Piet Couttenier

Liefhebbers van het werk van Cyriel Buysse en insiders van de Buysse-studie wisten het al langer. Er was een degelijke Buysse-biografie op komst van Joris van Parys, die al zijn sporen in het vak had verdiend met een bejubelde en inmiddels ook in het Duits en het Frans vertaalde biografie van beeldend kunstenaar Frans Mase-reel (1995). Het was ook de hoogste tijd dat Buysse zijn verdiende biografie kreeg. De laatste biografische studie van Antonin van Elslander, pionier van de Buysse-studie, dateert al van 1961. Sindsdien is er wel al veel gebeurd. Het *Verzameld werk* verscheen in 7 delen (1974-1982) en sinds 1985 verschijnen, onder impuls van Anne-Marie Musschoot, de *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap*. Dat heeft de kennis van Buysse's werk een forse stoot voorwaarts gegeven. De biografie waarover we nu beschikken, zet de kroon op het werk, met een intelligent, goed gedocumenteerd en vlot leesbaar verhaal over de schrijver. Het brede publiek krijgt er in één adem ook een boeiend portret mee voorgeschoteld van de cultuurhistorische achtergrond waartegen Buysse's werk evolueerde.

Het volumineuze boek, *Het leven, niets dan het leven*, kreeg dan ook een terechte ondertitel mee: 'Cyriel Buysse en zijn tijd'. Als creatief auteur en publicist heeft Buysse niet de gemakkelijkste weg gekozen door zich te distantiëren van de nationale cultuur van zijn omgeving en zich vooral te spiegelen aan het niveau van de Europese cultuur en literatuur. Buysse telde in zijn vriendenkring vele auteurs die tot de avant-garde behoorden van de moderne Franse literatuur in België (zoals Lemonnier en Maeterlinck) en de Nederlandse literatuur in Holland (Couperus). Als artiest ging hij zijn eigen weg. Zijn literaire producten veroorzaakten keer op keer successchandalen en zijn culturele uitspraken, vooral over flaminganten en de Vlaamse Beweging, veroorzaakten meer misverstanden dan dat ze op begrip konden rekenen. Dat heeft voor gevolg gehad dat hij bijna zijn hele leven lang, op zijn zachtst gezegd, op gespannen voet leefde met de culturele gemeenschap en het literaire bestel in zijn land van herkomst. Hij paste ook in geen van de Belgische (cultuur)politieke ideologieën van zijn tijd. De katholieken spuwden hem uit, maar ook liberalen en socialisten konden hem niet echt voor hun zaak winnen. Door

de dominante katholieke literaire kritiek werd hij neergesabeld als de auteur van ruwe, en vooral van slechte boeken. Als vuilschrijver, maar ook als een 'vals', 'vuig' en 'akelig heerschap' systematisch verdacht gemaakt en geboycot. De 'verboden' Buysse botste met zowat alle taboes van zijn tijd, lezen we op de flaptekst van de nieuwe biografie, en dat klopt.

De Buysse-studie heeft er een hele tijd over gedaan om dat onrecht goed te maken. Veel teksten uit de beginperiode ervan stonden nog in het teken van het eerdere van een miskende auteur. De tijd is nu zeker gekomen om met nuchterheid en afstand te kijken naar de omstandigheden, de 'tijd' van Buysse, die deze conflicten en kortsluitingen hebben mogelijk gemaakt om van daaruit, met een verse lei en onbevangen blik, een vernieuwde lectuur van het werk aan te vatten. De biografie van Joris van Parys maakt zo iets mogelijk. Uiteraard kiest de biograaf met de nodige empathie geregeld de zijde van de auteur, maar voor de rest brengt de biografie een dergelijke overweldigende hoeveelheid bronnen en feiten aan het licht dat de lezer inderdaad een klare kijk op complexe toestanden en verhoudingen krijgt aangebo-

den. Daarmee kan recht worden gedaan aan een literair oeuvre van internationaal niveau. Van Parys gaat daarbij, in de geest en in het spoor van zijn auteur, de waarheid niet uit weg. Geregeld schrijft hij zeer verfrissend en recht voor de raap over zaken die om de een of andere reden lange jaren verborgen of duister zijn gebleven. Zo reveleert deze biografie voor een breder publiek de ware toedracht en de complexe verhoudingen binnen het ouderlijke huis en de levenswandel van de zoon, losbol en 'fliefluitser' Cyriel Buysse. Boeiend zijn de hoofdstukken over de liefdesaffaire van de jonge auteur met Rosa Roosees, de dochter van strenge, liberale en invloedrijke Antwerpse kunstcriticus Max Roosees, met bekendmaking van aandoenlijke brieven van de verliefde Rosa aan haar 'lief ventje' Louis. We maken kennis met de zakelijk ingestelde auteur in zijn contacten met collega-auteurs (bv. rond 'Van Nu en Straks') en uitgevers in Nederland. Over zijn huwelijk met een gefortuneerde Nederlandse weduwe wordt zeer nuchter geschreven. Cruciale hoofdstukken zijn gewijd aan de artikelen die Buysse op het einde van de 19<sup>e</sup> eeuw liet verschijnen over de Vlaamse Beweging en die een storm van verontwaardiging veroorzaakten en zijn relatie met Vlaanderen decennialang verzuurden of de polemische stukken en reportages die hij tijdens de Eerste Wereldoorlog schreef.

Van Parys schrijft over al die soms ingewikkelde of netelige zaken meeslepend en met veel mensenkennis en historisch inzicht. Hij neemt geen blad voor de mond en is niet mals — ook hierin volgt hij het spoor van Buysse — voor het enge klerikalisme dat niet alleen de schrijver aan de schandpaal nagelde, maar ook het culturele klimaat in Vlaanderen vóór en na 1900 in hoge mate heeft bepaald. Zo noemt hij, om 6en voorbeeld te noemen, het verslag van de jury (met een meerderheid van klerikale critici) die in september 1895 de vijfjaarlijkse staatsprijs voor Vlaamse letterkunde toekende voor de lezer van nu "puur absurdistische literatuur". Van Parys heeft geen last van heilige huisjes of autoriteiten in het literaire vak. Zo kan hij, om nog een voorbeeld te noemen, zonder veel verpinken afstand nemen van de bekende studie van Paul van Vreckem uit 1968 over de invloed van het Franse naturalisme in het werk van Cyriel Buysse. Hij wijst op de over-



weldigende invloed van Zola, maar ook op Camille Lemonnier en Jules Renard. Hij leest Buysse zoals hij is, met een frisse blik, vanuit een afstandelijk en consequent historisch uitgangspunt. Resultaat is o.m. dat Buysse hier niet louter verschijnt als naturalistisch auteur of als doorbraakfiguur in een Vlaamse literaire context. Uiteraard is er ook aandacht voor de manier waarop Buysse in Vlaanderen botste met literaire codes en taboes, maar er is meer. Zo legt

**"Buysse's leven als schrijver is een boeiende zoektocht naar een probaat expressiemiddel en daarvoor moest hij zelf een weg zoeken en als een schaatsrijder laveren tussen talen."**

Van Parijs nogal de nadruk op de centrale man-vrouwrelatie in de romans van Buysse, die hij verbindt met de door de schrijver ervaren hypocrisie van de fatsoensmoraal in de toenmalige standenmaatschappij. Hij relateert ook het werk van Buysse en de daarin ontwikkelde idee van de gesloten levenskring met de drang die de persoon Buysse voelde om zich te ontworstelen aan de greep van zijn beklemmend en kleingeestig milieu. Vooral in het herinneringsproza en de autobiografische geschriften van Buysse zoekt Van Parys naar dergelijke spiegelende verbanden of sporen van sublimatie. Van daaruit ontwikkelt hij ook zijn visie op het werk van Buysse als 'het leven, niets dan het leven.'

Al met al relativeert deze biografie het aanvaarde beeld van Buysse als een sociaal bewogen naturalistisch auteur

die evolueerde naar een milder realisme. Dankzij een brede historische invalshoek en de aanbreng van veel nieuw bronnenmateriaal verschijnt hier vooral een gedreven taalkunstenaar met een eigen wereld en een persoonlijke problematiek. Een van de sprekende beelden in dat verband is een document dat is opgedoken in het archieffonds van het Groot-Oosten, dat na de Tweede Wereldoorlog in Moskou was terechtgekomen. Daarin geeft Buysse antwoord op de vraag naar zijn beweegredenen om vrijmetselaar te worden. Naast de plichten tegenover zichzelf en de medemens — ook hier legt Van Parys een verband met de motieven van veel van Buysse's hoofdpersonages — verwoordt hij ook zijn opvatting over de taak van de romancier. Buysse zegt daarin niet te geloven dat een romanschrijver invloed kan uitoefenen op de zeden en ideeën van zijn tijdgenoten (een standaardopvatting in de literatuur van de 19<sup>e</sup> eeuw) en dat hij zich wil beperken "tot de opvatting van de kunst om de kunst". "Ik zie voor de kunst en de kunstenaar geen andere taak dan zich uit te drukken met de grootst mogelijke oprechtheid en met ontplooiing van zijn krachten." "De enige taak van de kunstenaar is te scheppen." Uiteindelijk was ook voor

Buysse het schrijverschap niets meer of minder dan een gevecht met de taal. En uitgerekend die taalkwestie was voor Buysse een lastige zaak. In feite was hij een schrijver tussen drie talen. Het Vlaams, zijn moedertaal, was geen literaire taal. De geroemde levensechte dialogen in het Oost-Vlaamse dialect betekenden in feite ook een "jammerlijke beperking" van zijn publiek in ruimte en tijd. In het Frans voelde hij zich niet thuis en de taal van de 'deftige' Nederlanders, met wie hij na zijn huwelijk en omwille van zijn afzetmarkt meer en meer te doen kreeg, was voor hem eigenlijk ook een vreemd instrument. Buysse's leven als schrijver is een boeiende zoektocht naar een probaat expressiemiddel en daarvoor moest hij zelf een weg zoeken en als een schaatsrijder laveren tussen talen.

Joris van Parys: *Het leven, niets dan het leven: Cyriel Buysse en zijn tijd*, Houstkiet Antwerpen, 2007, 956 p. : ill., € 44,5. ISBN 9789089180018  
Distributie: Amstel Uitgevers

NERDERLANDS 855.6 / CYRIEL BUYSSE

2007 DE LEESWOLF 9

COLOFON

Deze editie van de nieuwsbrief *Achter de schermen*, uitgegeven door het Willem Elsschot Genootschap v.z.w., verscheen in oktober 2008 in een oplage van 750 exemplaren, bestemd voor de leden van het w.e.g.

**Lezersservice**  
http://www.weg.be  
info@weg.be  
Bank  
België:  
KBC Bank - Antwerpen  
409-8578841-11

Nederland:  
ABN AMRO BANK - Breda  
53.28.777.13

**Secretariaat**  
Lijsterbeslaan 6  
B-2920 Kalmthout | België  
tel. & fax: 03/666.78.70

**Redactie**  
Koen Rymenants  
(koen.rymenants@arts.kuleuven.be)  
Cyriel Van Tilborgh  
(cyriel.van.tilborgh@skynet.be)

**Bestuur**  
Voorzitter: Cyriel Van Tilborgh

**Vice-voorzitter:** Vic van de Reijt  
**Bestuursleden:**  
Jan Maniewski  
Yvan De Roover  
Janny Nijhof  
Koen Rymenants  
**w.e.g.-fotograaf:** Alain Giebens  
(alain.giebens@skynet.be)  
**Administratieve ondersteuning:** Iris De Rijcker

**Ereleden W.E.G.**  
AMVC-Letterenhuis  
Canvas  
Commerzbank  
De Morgen  
De Standaard

Ernst & Young  
Gazet van Antwerpen  
Het Belang van Limburg  
Het Parool  
KBC Bank & Verzekering  
Knack-Weekend  
Lessius Hogeschool  
McKinsey & Company  
Mercator Verzekering  
Van Lanschot Bankiers  
Vlaams Fonds voor de Letteren  
Vrij Nederland  
VVL BBDO

**Lay-out & druk**  
Jan Vanriet, Jan Depover  
EPO